

България в международните класации

(70 мерки за повишаване на благосъстоянието в
България)

юни 2009

Автори:

Зорница Манолова, ИПИ

Велин Пеев, ИПИ

Георги Ангелов, ИОО

Цветелин Цоневски, ИНС

Редактор:

Светла Костадинова, ИПИ

Анализът е изготвен със съдействието на Фондация за свободата „Фридрих Науман“ и с подкрепата на Иморент България ЕООД.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЗА СВОБОДА И ОТГОВОРНОСТ В ИКОНОМИКАТА И ПОЛИТИКАТА	4
УВОД	6
70 ПРЕПОРЪКИ	7
ПРАВЕНЕ НА БИЗНЕС	13
ЧОВЕШКО РАЗВИТИЕ	25
ГЛОБАЛНА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ	32
ВЪЗПРИЯТИЕ НА КОРУПЦИЯТА	41
ГОТОВНОСТ ЗА Е-ПРАВИТЕЛСТВО	48
МЕЖДУНАРОДЕН ИНДЕКС ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ	57
ОБРАЗОВАНИЕ	63
ИКОНОМИЧЕСКА СВОБОДА	75
ОТВОРЕН БЮДЖЕТ - БЮДЖЕТНА ПРОЗРАЧНОСТ	84
ИКОНОМИЧЕСКА СВОБОДА ПО СВЕТА	89

ЗА СВОБОДА И ОТГОВОРНОСТ В ИКОНОМИКАТА И ПОЛИТИКАТА

Вече трета година България е член на ЕС. Въпреки всички трудности на адаптация към „живот по правилата“, няма никакво съмнение, че става дума за изключително важна стратегическа инвестиция. Европейската интеграция е най-успешният модел на либералната политика. Свободата е в основата на този успех. Индивидуалната свобода, демокрацията и правовата държава, пазарната икономика и свободната търговия, децентрализацията и ефективното местно самоуправление са фундаментите на общия европейския дом. Европейският съюз предоставя на своите граждани територия на свобода, сигурност и справедливост без вътрешни граници и с вътрешен пазар, където цари свободна конкуренция.

Къде е мястото на България не само в тази просперираща общност на свобода и демокрация, но и в непрекъснато променящия се глобален свят? Идеята на ИПИ да се систематизират в едно общо издание най-използваните международни индекси, които проследяват развитието на обществата и да се направи сравнителен анализ на мястото на България спрямо най-добрите практики и успешни политики в различните страни е изключително навременна. С успешното ѝ реализиране в партньорство с Фондация за свободата „Фридрих Науман“ значително се обогатяват икономическите и политическите предизборни дебати, които много често са емоционални, отколкото рационални. А точно рационалните политически идеи, препоръки и решения са важни не само преди избори, а най-вече след тях. Те ще бъдат необходими не само на новото правителство, но и на бизнеса, и на гражданското общество като цяло.

Въпреки че на пръв поглед предлаганото издание прилича на публикация в областта на точните науки, то има сериозен политико-културен аспект. Систематизираните в изданието добри практики на управление са доказателство в полза на цялостния либерален подход към политиката, независимо дали мотивите са икономически или политически. Успешните либерални икономически реформи имат политически последствия, които са благоприятни за цялото общество. От друга страна, либералните политически цели като „свобода и върховенство на закона“ имат положително влияние върху икономиката и оттук, в крайна сметка, върху социалното благосъстояние. Оптималното съчетаване на либералните политически и икономически ходове е и най-добрата гаранция за успешна антикризисна политика. Например, намаляването на осигурителната тежест и съкращаването на административните разходи би имало видимо положително отражение върху запазването на работните места.

В своята същност изданието „България в международните класации“ е посветено на темата за „свободата и отговорността“ в икономиката и политиката. Обобщените „70 мерки за повишаване на благосъстоянието в България“ представляват основата на една модерна предизборна и управленска програма. Авторите я предлагат от сърце на всички

участници в първите парламентарни избори след приемането на България в ЕС. За пореден път гражданското общество с огромния си експертен потенциал предлага съдействието си на политиците. Дано да бъде чуто!

София, юни 2009 г.

Петер-Андреас Бохман, Аспарух Панов

Фондация за свободата „Фридрих Науман“

УВОД

Различни международни организации и инициативи по света изчисляват индекси, фокусиращи се върху важни аспекти на живота, икономиката и технологиите. Всички те имат за основна цел да покажат най-добрите практики в различните страни, да измерят развитието във времето в резултат от прилагането на определени политики и да покажат, че измерваните области оказват значително влияние върху нашия живот.

Подбрали сме най-използваните международни индекси, които проследяват развитието на обществата.

Основните цели на анализа са да покажем къде е България, да направим преглед на развитието през годините, възможностите за реформи и да отправим препоръки, които, ако се приложат на практика, ще доведат до повишаване на благосъстоянието и жизнения стандарт, и ще позволят на страната да се справи по-лесно с кризата.

Предстоящите избори ще са трибуна на политическите партии да представят своето виждане за бъдещата политика на България. Някои от предложенията и идеите ще са добри, а други няма да са оправдани от икономическа гледна точка. Поуките от най-добрите международни примери и обобщените препоръки, могат да бъдат използвани от всички, които се стремят към властта и най-вече от тези, които целят да я използват за подобряване на условията за живот и правене на бизнес за всички в България.

Светла Костадинова

Изпълнителен директор, ИПИ

70 ПРЕПОРЪКИ

Правене на бизнес

1. Издаване на разрешителни за строеж – намаляване на разходите за получаване на разрешително, съкращаване на необходимото време, премахване на експертния съвет и пренасяне на отговорностите върху частните експерти-консултанти, премахване на сега съществуващите три вида фази - идейна, техническа и работна; оптимизиране на информацията, свързана с подробното планиране на инфраструктурата.
2. Международна търговия – съкращаване на разходите и времето по подготовката на документите за търговия – например, документите за технически контрол; намаляване на времето, необходимо за товарене и разтоварване на транспортните терминали, както и времето за пренасяне от транспортните терминали до обектите.
3. Плащане на данъци – намаляване на осигуровките и таксите, значително намаление на процедурите и ускоряване по плащането им.
4. Изпълнение на договорите – съкращаване на времето, необходимо за решаване на споровете в съда, ограничаване на случаите, в които Върховният апелативен съд трябва да се произнася, създаване на условия за ускорен съдебен процес.
5. Започване на бизнес – премахване на минималния необходим капитал за регистриране на ООД и намаление на броя процедури, необходими за това.
6. Закриване на бизнес – намаление на неефективността и продължителността на процедурите по несъстоятелност, повишаване на процента на възстановяване на вземанията на кредиторите, ограничаване на обжалванията и използване на интернет.
7. Наемане на работници – намаляване на регулирането на работното време и общото облагане на труда (социалните осигуровки), премахване на минималната заплата и минималните осигурителни прагове, облекчаване на регулирането на нощния труд и задължителната седмична почивка.
8. Регистриране на собственост – намаляване на броя на процедурите по регистрация и разходите, свързани с тях; възможност за регистрация по интернет.

Човешко развитие

9. Приватизация на болничните заведения с цел засилване на конкуренцията между тях и значително повишаване на качеството на услугата.
10. Премахване на монопола на Националната здравноосигурителна каса и конкуриращи се частни здравни каси.

11. Увеличаване на капиталовия елемент на пенсионната система – минимум 10% от брутната заплата (при сегашни 5% за 3-та категория труд) да отиват в частни пенсионни фондове.
12. Закриване (приватизация) на Националния осигурителен институт.
13. Управлението на училищата и университетите да бъде като на частни структури, дори и да са финансирани с държавни средства.
14. Възнагражденията на директорите и преподавателите да са обвързани с резултатите на учебното заведение.
15. Използване на бизнес-практики за привличане на добри специалисти в образователната система.

Глобална конкурентоспособност

16. Ефективна защита и гаранция на вещното право и на правото на интелектуална собственост.
17. Ефективна гаранция на независимостта на съда.
18. Премахване на диференцираните ставки по ДДС.
19. Премахване на ограниченията пред практикуването на свободните професии.
20. Облекчаване на държавното регулиране - ревизия на списъка със стопански дейности (към ЗОАРАКСД), за които е позволено да се установява лицензионен режим; преразглеждане на съществуващите лицензионни и регистрационни изисквания и критерии, на които стопанските субекти трябва да отговарят с цел разширяване на стопанската свобода и възможностите за икономическо развитие.
21. Повсеместно въвеждане на принципа „мълчаливо съгласие“ при работата на гражданите и бизнеса с администрацията. Мълчаливо съгласие следва да е налице, когато административният орган не е изпратил до заявителя уведомление за отказ до изтичането на срока за произнасяне.
22. Преглед на съществуващите режими от гледна точка на тяхната законосъобразност и целесъобразност; редуциране на режимите като брой и съкращаване на административните срокове; определяне на органите, които осъществяват контрол по изпълнението на разпоредбите и техните отговорности; определяне на специализирано звено, което да осъществява постоянен мониторинг върху въвеждането и провеждането на регулативните режими (най-вероятно Звеното за оценка на въздействието към МС).
23. Повишаване на ефективността на законовата рамка чрез въвеждане на задължение за извършване на предварителна и последваща оценка на въздействието на проектите за нови и на изменения на нормативни актове и стратегически документи.

24. Премахване на възможността за одобрение на допълнителни средства от Министерския съвет по предложение на министъра на финансите (в момента до 1,5% от консолидираната фискална програма).
25. В изключителни случаи допълнителните харчове да се правят единствено след гласуване от Народното събрание и да се избягват произволни разходи в края на годината като сериозно внимание трябва да се обърне на средствата, предоставяни на общините.
26. По-ефективно справяне с обикновената и организираната престъпност, и насилието.
27. Ефективна защита на интересите на миноритарните акционери.
28. Повишаване на качеството на пътната, железопътната, пристанищната и въздушната инфраструктура чрез повече конкуренция, ясни правила и приватизация на държавните монополи.
29. Повишаване на прозрачността при провеждането на правителствената политика – публикуване на редовна, изчерпателна и достъпна информация за работата на всички административни структури – бюджети, програми, администрация, услуги.

Корупция

30. Промени в Закона за приватизация и следприватизационен контрол, Закона за обществените поръчки, Закона за политическите партии с цел премахване на възможностите за корупция.
31. Силна правна и политическа среда – въвеждане на ясни правила за предвидимост, необходимост и обосновааност на промените в законодателството и подзаконовата нормативна база, въвеждане на програмно бюджетирание при управление разходите за правосъдие.
32. Независимост на съдебната власт – въвеждане на ясни правила и оценка на въздействието за промени в нормативната база за намаляване на политическото и бизнес влияние върху системата на съдебната власт.
33. Върховенство на закона – ясни изисквания и строги правила в посока държавно управление само и единствено според законите; изисквания и стратегия за ясни, разбираеми, достъпни и с еднаква сила за всички закони; строго съблюдаване на правомощията на управляващите и държавните чиновници.
34. Въвеждане на задължителни консултации при изготвянето на нормативни актове с минимален срок, ясни отговорности на

администрацията, права и задължения на заинтересованите страни и пълна публичност.

35. Намаление на административните структури и наетите в администрацията.
36. Публикуване на всички документи на администрацията в интернет (освен тези с особен режим на достъп).
37. Публикуване на всички отговори на заявления по Закона за достъп до обществена информация на интернет страниците на структурите, които са ги изготвили.

Електронно правителство

38. Изменения в законодателството – в административното обслужване да се прилагат информационните и комуникационни технологии (ИКТ), с което да се улесни и ускори изграждането на електронно правителство.
39. Оценяване на целесъобразността на всяка дейност по изграждането на е-правителството задължително по приноса и ползите, които носят на потребителите и пряко засегнатите.
40. Промяна на организационната структура на администрациите в съответствие с работните процеси.
41. Сътрудничество с бизнеса, учебните заведения, неправителствените организации и гражданите за изграждането и внедряването на е-правителството.
42. Стандартизиране на използваните хардуерни и софтуерни продукти, които трябва да отговарят на дефиниран набор от общоприети отворени стандарти.
43. Повсеместно прилагане на интернет базирани решения – осигуряват значителни икономии при внедряване, поддръжка и развитие.
44. Въвеждане и използване на отворени канали за обмен на данни – осигуряване на обмен на всички документи между бизнеса, гражданите и държавата и ефективен обмен на данни между различните звена на държавната администрация за улесняване и спестяване на време и средства от многократно подаване на една и съща информация.
45. Повишаване на сигурността на мрежите и информацията – защита на личните данни, защита на интелектуалната собственост, защита на потребителите.

Право на собственост

46. Гарантиране на независимост на съдебната система и върховенство на закона чрез реформи за освобождаването на

съдебната власт от влиянието на политически и бизнес групи, ефективна съдебна система и оптимизиране на сроковете за произнасяне.

47. Улесняване на регистрацията на собственост – въвеждане на възможност за регистрация по интернет в Имотния регистър, опростяване на процедурата по регистрация.
48. Борба против пиратството на авторски права – защита от пиратството в четири различни области – бизнес продукти, записи и музикални продукти, филмови и развлекателни продукти.

Образование

49. Външно оценяване на учениците/училищата всяка година и за всяка образователна степен (матура) по единен стандарт и от независим от училищата оценител. Публикуване на резултатите, които се използват за оценка на управлението на училището.
50. Автономия на училищата от гледна точка на управление на бюджета и избор на учебниците и съдържанието на учебните предмети, определяне на заплатите, назначаване и уволняване на учителите, определяне броя на учениците в паралелка.
51. Прилагане на правилото „парите следват ученика“ и за частните училища.
52. Стимулиране на най-добрите ученици и студенти да се насочат към педагогически специалности. Повишаване квалификацията на учителите. Използване на бизнес-практики за привличане на добри специалисти в образователната система.
53. Обвързване на плащанията по социалните програми с редовното посещаване на училище на децата в семейството.
54. Децентрализация на назначаването на директори и възможности за уволнение на директора при неизпълнение на поставените цели за качество на образованието. Бонуси за директорите и училищата, които поддържат високо ниво на образование или повишават качеството му.
55. Поставяне под специално наблюдение на училищата с лоши резултати от външното оценяване и ако не се подобри състоянието в определен срок, финансирането по единен стандарт се спира.

Икономическа свобода

56. Ограничаване на корупцията чрез повече прозрачност, намаляване на безконтролната власт на бюрокрацията.
57. Ограничаване на свръхрегулирането.

58. Намаление на размера на правителството чрез по-голяма ефективност на държавните разходи и намаляване на размера им като дял от БВП.
59. Ефективно прилагане на системата на програмно бюджетиране.
60. Влизане в еврозоната.
61. Либерализация на цените.
62. Премахване на държавните субсидии.
63. Приватизация на оставащите държавни активи.

Отворен бюджет - бюджетна прозрачност

64. По-малко откази на достъп до информация.
65. Публикуване на бюджетни документи, които в момента са само за вътрешно ползване.
66. Създаване на механизъм за преглед на изпълнението на препоръките на Сметната палата.
67. Публикуване на по-детайлна информация, включително за квазифискалните дейности на правителството, държавните компании, финансовите и нефинансовите активи на държавата и условните задължения.
68. Подобряване на индикаторите за изпълнение, които измерват постигането на целите в отделните програми и политики; периодична оценка на отделните програми.
69. Увеличаване на възможностите за участие на гражданското общество в процеса на изготвяне на бюджета.
70. Увеличаване на контролната функция на парламента и експертния му капацитет да я изпълнява.

ПРАВЕНЕ НА БИЗНЕС

Световна банка

www.doingbusiness.org

1. За индекса

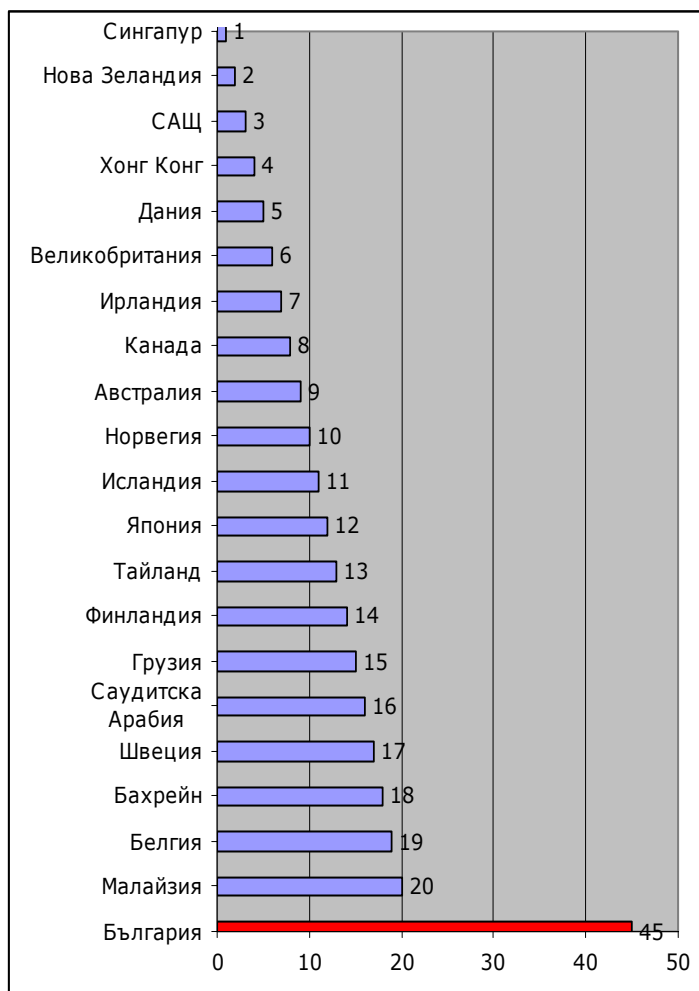
Индексът за правене на бизнес (ИПБ), изготвян от Световната банка от 2003 г. досега, дава оценка за правилата за бизнес в 181 страни. ИПБ дава количествени стойности за 10 отделни показателя, засягащи правилата за:

- 1) **Започване на бизнес** – обобщава процедурите и разходите, свързани със започването на бизнес.
- 2) **Издаване на разрешително за строеж** – оценява процедурите, времетраенето и разходите за построяването на склад.
- 3) **Наемане на работници** – измерва степента на регулиране на труда и влиянието му върху наемането и освобождаването на наетите, и на работното време.
- 4) **Регистриране на собственост** – разглежда стъпките, времетраенето и всички разходи, свързани с регистрирането на имот.
- 5) **Достъп до кредит** – оценява законовите права на кредитополучателите и кредиторите, както и покритието, обхвата, качеството и достъпността на кредитна информация в страната чрез наличието на публични или частни кредитни регистри и бюра.
- 6) **Защита на правата на инвеститорите** – измерва степента на защита на миноритарните акционери срещу злоупотреби на директорите и използването на корпоративни активи за лични ползи (правила за разкриването на тайна, директорската отговорност и исковете на акционерите).
- 7) **Плащане на данъци** – измерва нивото на данъците и задължителните вноски, които средно голяма фирма трябва да плати или удържи за една година, и измерва административната тежест при плащането на данъци.
- 8) **Международна търговия** – обобщава процедурите и документите, необходими за внос и износ на стандартен товар от стоки по воден път.
- 9) **Изпълнение на договорите** – измерва ефективността от прилагането на договори при търговски спор.
- 10) **Закриване на бизнес** – измерва времето и разходите за преминаване през процедурата на фалит (основни пречки в процедурата по несъстоятелност).

Индексът събира данни по стандартизиран начин. Екипът изготвя анкета, която е консултирана с анализатори, изследователи и различни специалисти. Изследването използва прости икономически аргументи, за да се осигури сравнимост на икономиките. Проучването по страни се осъществява от повече от 6700 местни експерти - адвокати, бизнес консултанти, счетоводители, спедитори, държавни служители. За Индекс 2009 членовете на екипа са посетили 73 страни, за да проверят данните и да осъществят директна връзка с местните партньори. Данните от проучванията са подложени на редица тестове, които водят до изменения или обобщения на събраната информация.

2. Топ 20 и позицията на България

Графика 1: Първите 20 страни в класацията и България за 2009

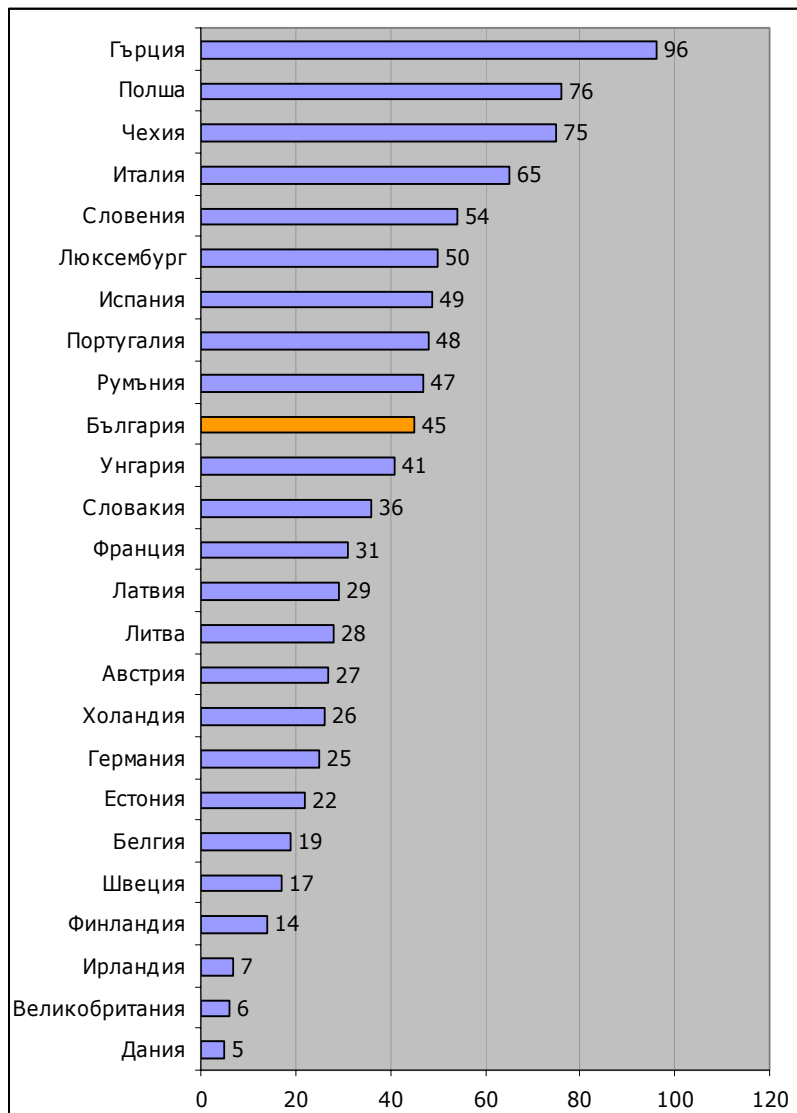

Източник: ИГБ

За 2009 г. България се намира на 45-то място от 181 икономики. Непосредствено преди нея са Чили, Унгария и Армения, а след нас са Румъния, Португалия, Испания и Люксембург.

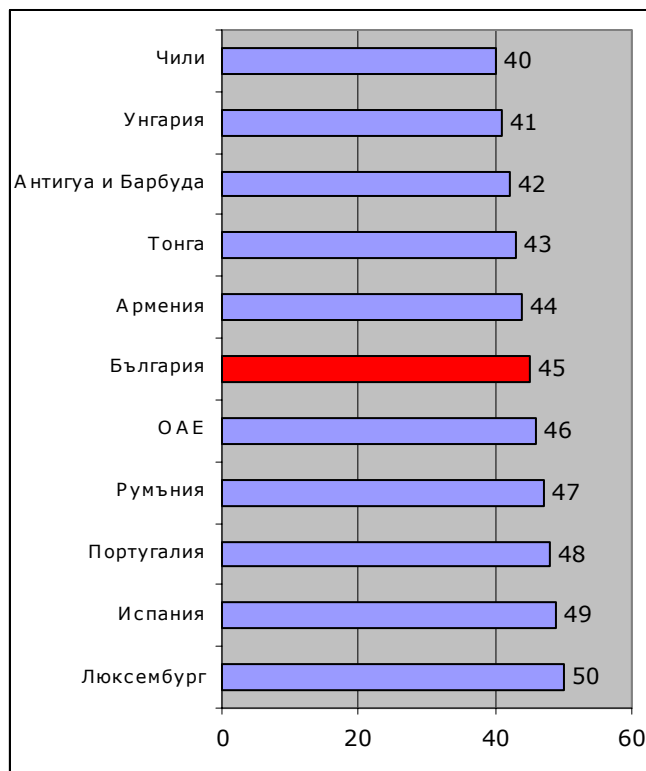
Както е видно от графика 2, България е във втората половина на страните-членки на ЕС по общ резултат. Добрата позиция се дължи най-вече на нивата на данъчно облагане, по-гъвкавия пазар на труда, съпоставени с изключително регулираните северни страни.

Графика 2: България и ЕС за 2009

Източник: ИПБ

Графика 3: Мястото на България за 2009 и страни с близък резултат

Източник: ИПБ

3. Причини за позицията

България получава по някои показатели доста добри оценки, а по други - изключително ниски.

Наличието на частно кредитно бюро и увеличението на обхвата на данните на Централния кредитен регистър на БНБ е причина България да получи изключително висока оценка по показателя получаване на кредит – резултат 5 и е в първата десетка на страните, класирани по този показател. Оценката на България е еднаква с тези на Нова Зеландия, САЩ, Австралия, Сингапур, Израел и Кения. Това е реален пример как страната ни може да провежда реформи, които обикновено считаме за „привилегия“ на развитите страни, и отказваме да повярваме, че можем да ги приложим у нас.

Следващият най-добър показател на България е като стойност далеч след най-добрия ни резултат. Става въпрос за защита на правата на инвеститорите, където се нареждаме на 38-мо място, заедно с Грузия, Ботсвана, Чили, Румъния, Мексико, Полша и Индия. Според изследването в България е налице значителна степен на прозрачност на сделките между свързани лица и акционерите могат относително лесно да подведат под съдебна отговорност служители и управляващи на компанията в случай на измама.

Третата най-добра оценка България получава за регистриране на собственост. По този показател се нареждаме на 59-о място. Пред нас са Унгария, Молдова, Словакия, Естония. Регистрирането на собственост

в Индекс 2009 в България отнема средно 19 дни, свързано е с 8 процедури и струва средно 2.3% от стойността на собствеността.

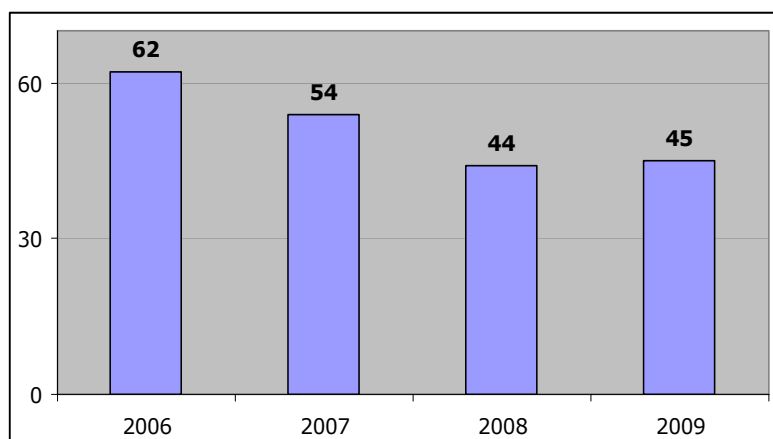
По показателя наемане на работници заемаме 60-то място, като преди нас в класацията са Чехия, Ливан, Буркина Фасо, Тайланд и Армения. У нас законодателството позволява лесно назначаване и освобождаване на работници, но регулирането на работното време е значителна пречка пред общата гъвкавост на пазара на труда.

Останалите шест показателя в Индекс 2009 за България поставят страната на места след 75-то за закриване на бизнес до незавидното 117-то място за издаване на строителни разрешителни.

4. Развитие на България

От започването на издаването на индекса позицията на България като цяло значително се е подобрила в резултат на различни причини. Предвид на извършените през последните четири години у нас реформи, естествено е по определени показатели да подобряваме позицията си. В същото време налице е и влошаване или липса на каквато и да е промяна по някои показатели. Друга причина е промяната в методологията на индекса и нейното прецизиране, което води до по-обективно и задълбочено оценяване и съставяне на общото класиране.

Графика 4: Места на България в Индекса през годините

Източник: ИПБ

Изключително интересно е да се проследи движението през годините на България по всеки показател. По този начин можем да оценим кои реформи у нас реално подобряват средата за правене на бизнес и кои имат нужда от спешни и значителни реформи.

Таблица 1: Промяна в показателите за България в последните два индекса

	2009	2008	Промяна
Достъп до кредит	5	5	0

Защита на правата на инвеститорите	38	33	-5
Регистриране на собственост	59	55	-4
Наемане на работници	60	62	+2
Закриване на бизнес	75	75	0
Започване на бизнес	81	103	+22
Изпълнение на договорите	86	93	+7
Плащане на данъци	94	93	-1
Международна търговия	102	94	-8
Издаване на строителни разрешителни	117	98	-19

Източник: ИПБ

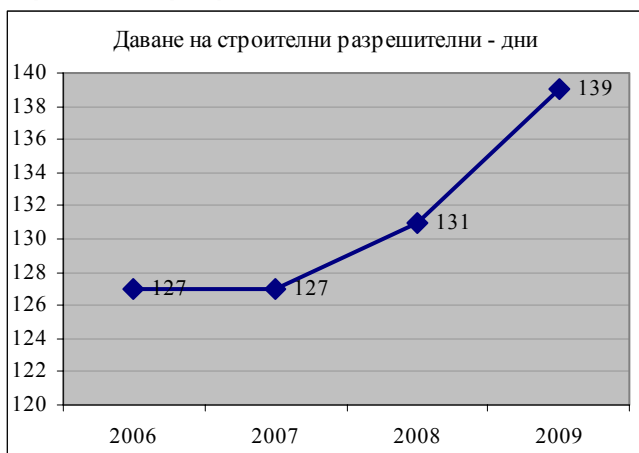
5. Развитие по основните показатели на България

Най-голямо подобрение има в показателя започване на бизнес, което е в резултат на изнасяне на търговския регистър извън съдебната система и въвеждането на повече технологии в процедурите. Това значително ускори регистрацията на фирми у нас.

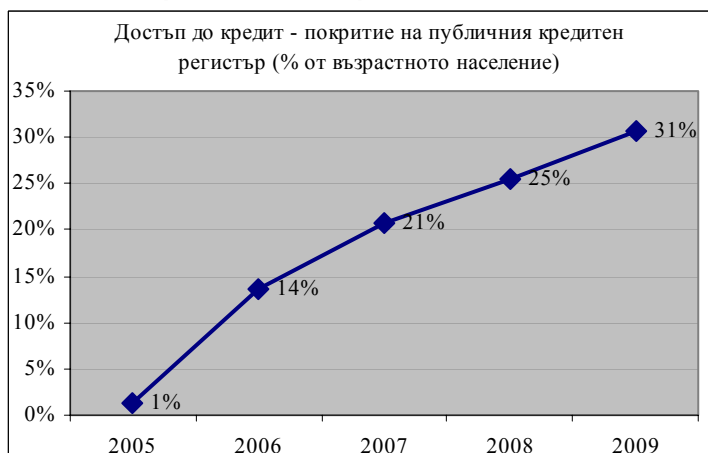
Присъединяването към ЕС логично доведе до подобряването на дадени показатели, но е жалко, че това е станало не единствено като усилие на правителството, а по-скоро като „екстри от европейското членство“. Става въпрос за подобряване на международната търговия, от гледна точка на необходимите документи при сделки с ЕС.

Създаването на Националната агенция по приходите и въвеждането на няколко, макар и ограничени на брой електронни процедури, дават възможност за малко по-лесно плащане на данъчните задължения, като едновременно с това само към една държавна структура.

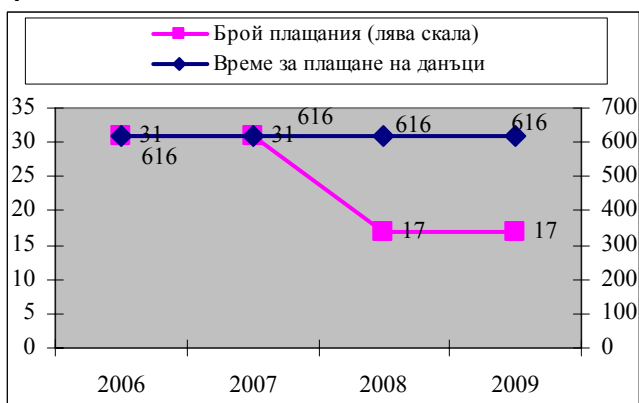
Строителни разрешителни - влошаване

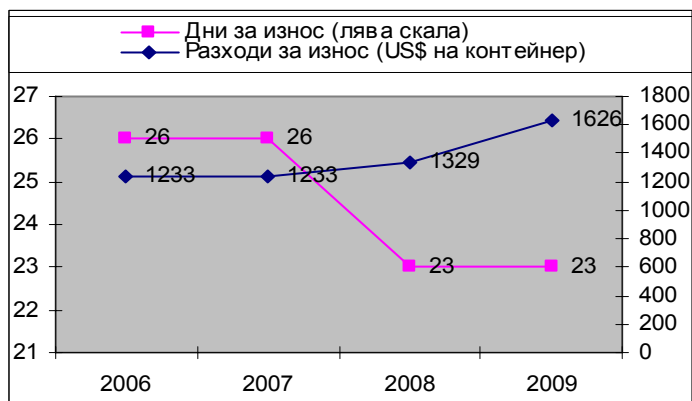
Достъп до кредит - подобрение

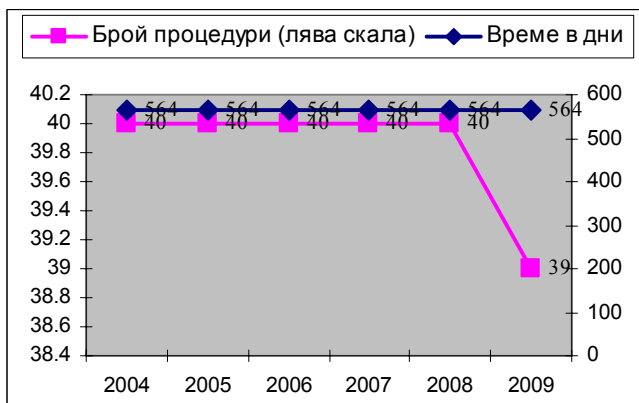
Плащане на данъци - липса на значителна промяна

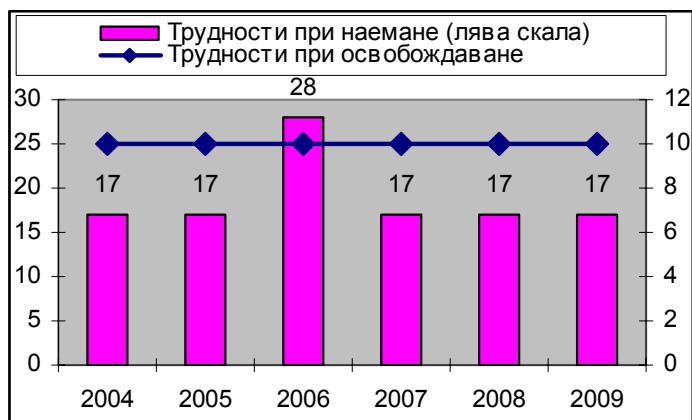
Международна търговия - влошаване

Изпълнение на договорите - липса на значителна промяна

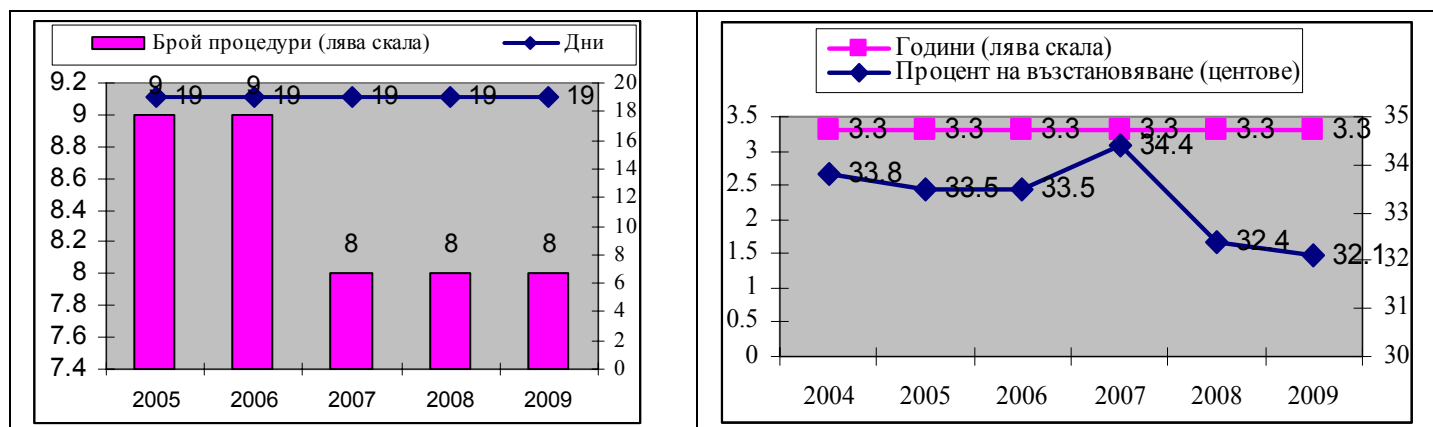

Гъвкавост на пазара на труда - липса на промяна

Регистриране на собственост - липса на значителна промяна

Закриване на бизнес - липса на значителна промяна

6. Причини за развитието

Причините за относителното покачване на България в класацията са най-вече **улесняването на достъпа до кредит и намаляването на данъците**. Достъпът до кредит е подобрен заради постоянното увеличаване на покритието на кредитните регистри, както и тяхното високото ниво на изчерпателност. Въвеждането на плосък данък и намалението на осигуровките са друга причина.

Бавният темп, с който обаче страната се придвижва в класацията на ИПБ, се обяснява със **статичността и високите стойности** на много от останалите компоненти:

- Минималният капитал, изискван за започването на бизнес, остава висок като процент от дохода на глава от населението – 47.8%. За сравнение, в повече от 75 страни по света подобно изискване **липсва** - Австралия, Бразилия, Канада, Чили, Франция, Индия, Ирландия, Япония, Македония, Перу, САЩ, Сингапур, Великобритания, Черна гора.
- Продължителността и разходите за издаване на разрешителни за строеж се задържат на изключително високо ниво. У нас са необходими 24 процедури и среден разход от 493.6% от дохода на глава от населението, за да се получи разрешително. За сравнение, в Сингапур процедурите са 11 на брой (разход от 21.2%), в Нова Зеландия – 7 (25.8%), а в Грузия са 10 (20.3%).
- Пазарът на труда получава сравнително добра оценка, но работното време все още е силно регулирано, регистрирането на трудовите договори е задължително, минималната работна заплата е задължителна за всички, има минимални цени и привилегии за редица професии, общото облагане на труда е високо.
- Процедурите по регистриране на собственост са излишно много на брой, струват скъпо и отнемат значително време – у нас са необходими 19 дни, а в Нова Зеландия и Швеция - два дни, в Грузия,

Литва и Норвегия - три. В България всички разходи по регистрацията са средно 2.3% от стойността на собствеността, докато в Нова Зеландия и Словакия са 0.1%, а в Швейцария и Естония – 0.4% или повече от пет пъти по-евтино в сравнение с България.

- Процедурите по плащане на данъците в България годишно отнемат внушителните 616 часа, в Швейцария – 63, а в Ирландия и Македония – 75. Общото облагане на труда е прекалено високо.
- Разходите и времето, необходими за внос и износ, са все още значителни. Средно 23 дни са необходими в България, за да се премине през всички процедури за износ, докато в Естония, Дания и Сингапур това отнема 5 дни, а в Люксембург, Холандия и САЩ – 6 дни или три пъти по-бързо.
- Процедурите по разрешаването на спорните въпроси при изпълнението на договорите са прекалено продължителни – у нас времето, необходимо на едната страна по договора да потърси отговорност от неизправната страна, да заведе жалба в съда и да получи дължимото плащане е средно 564 дни, което изключително много затруднява и забавя бизнес отношенията. В Сингапур това време е три пъти по-малко - 150 дни, в Литва - 210 дни, а в Грузия - 285 дни .
- Закриването на бизнес отнема твърде много време. В България, в случай на фалит, кредиторите успяват да получат едва една трета (32.1%) от дължимото. В Сингапур този процент е 91.3%, в Норвегия - 89%, в Канада - 88.7%, в Ирландия - 86.6%, в САЩ - 84.2%. Времето, което е необходимо за удовлетворяване на кредиторите на фирми в процедура по фалит, също е от съществено значение – у нас това отнема повече от 3 години, докато в Ирландия отнема средно 5 месеца, в Канада – 9 месеца, а в Исландия е 12 месеца.

7. Добри примери

Може да се посочат много примери за положителни реформи. Най-добрите са тези от Сингапур, Нова Зеландия, Естония и Ирландия, които за кратко време, с фокусирани усилия за подобряване на средата за правене на бизнес, се превръщат в желано място за всеки инвеститор, икономиките се развиват изключително благоприятно, водейки до високи средни доходи, повишаване на жизнения стандарт и увеличаване на икономическата свобода. В този преглед решихме да се спрем на други две страни -пример за това как може и трябва да се провеждат реформите от всяко правителство, което иска бързо повишаване на доходите, привличане на инвеститори и повече възможности за местния бизнес, за да е достатъчно гъвкав в настоящата ситуация.

Грузия

Както повечето посткомунистически икономики и тази на Грузия е в тежко състояние през 90-те години. Държавата играе голяма роля в икономическата активност на страната, а бизнес средата е крайно негостоприемна. От 2000 г. обаче Грузия започва пазарно ориентирани реформи. През 2007 г. страната вече е обявена за най-добър реформатор в Индекса за правене на бизнес. За една година тя се изкачва със 75 места в ранглистата, като от 112-та става 37-ма. Най-важните реформи са:

- Издаване на разрешителни за строеж – въвежда „едно гише“ за строителни разрешителни, съкращава времето за тяхното издаване, като някои процедури са премахнати.
- Изпълнение на договорите – създава търговски секции в съдилищата; върховният съд може да избира кои случаи да разглежда (а не както преди – всеки един); корупцията в правосъдната система е намалена, благодарение на увеличени заплати на съдии, по-агресивни разследвания и по-строги наказания.
- Наемане на работници – облекчени са ограниченията за продължаване на договорите и допълнителните работни часове; намален е размерът на социалните осигуровки - от 31% на 20% от заплатата.
- Започване на бизнес – минималният капитал за започване на бизнес се намалява до \$85.

Грузия обаче продължава с интензивни промени и през 2008 г., което я изкачва до 21-во място в ранглистата на ИПБ:

- Защита на правата на инвеститорите – прекратява се възможността миноритарни инвеститори да бъдат лишавани от собственост.
- Закриване на бизнес – ускорява се времето за обявяване в несъстоятелност.
- Издаване на разрешителни за строеж – процедурата по регистрация се опростява и ускорява.

И за 2009 г. Грузия не спира с реформите, като се изкачва с още 6 места до престижното **15-то**. Реформите засягат достъпа до кредит и закриването на бизнес.

Вследствие на мерките за облекчаване на бизнес средата Грузия успява да привлече изключително много преки чуждестранни инвестиции и регистрира огромен икономически ръст (средно 10% годишно).¹

¹ По данни на Международния валутен фонд.

Азербайджан

Икономическата история на Азербайджан е сходна в своето развитие с тази на Грузия. Въпреки тежкото наследство, оставено от комунизма, за 2009 г. страната успява да реформира 7 от 10-те показателя, които ИПБ изследва:

- Достъп до кредит – повишава се изчерпателността на кредитните регистри.
- Наемане на работници – улеснява се наемането на работници.
- Изпълнение на договори – съкращава се времето за решаване на делата в съда.
- Защитата на инвеститорите нараства, благодарение на закон, който задължава транзакциите между свързани страни да бъдат одобрени от акционерите.
- Регистриране на собственост – намалява се броят на процедурите от 7 на 4, а необходимото време е намалено до 11 дни.
- Започване на бизнес – въведено е „едно гише“ като броят процедури е сведен от 13 на 6, а времето е намалено двойно.
- Плащане на данъци – въвежда се система за обслужване по интернет, което спестява повече от 500 ч. на година за плащане на данъци.

Това са причините Азербайджан да скочи с **64 позиции** в световната класация – от 97-ма до 33-та. ИПБ обявява страната за най-добър реформатор за 2009 г.

8. Препоръки за България

За по-нататъшното подобряване на бизнес средата си, България трябва да предприеме следните реформи:

- Издаване на разрешителни за строеж – намаляване на разходите за получаване на разрешително, съкращаване на необходимото време, премахване на експертния съвет и пренасяне на отговорностите върху частните експерти-консултанти, премахване на сега съществуващите три вида фази - идейна, техническа и работна (да остане само една - на инвестиционното проектиране), оптимизиране на информацията, свързана с подробното планиране на инфраструктурата.
- Международна търговия – съкращаване на разходите и времето по подготовката на документите за търговия, като например документите за технически контрол; намаляване на времето, необходимо за товарене и разтоварване на транспортните терминали, както и времето за пренасяне от транспортните терминали до обектите.

- Плащане на данъци – намаляване на осигуровките, таксите и значително намаление и ускоряване на процедурите по плащането им.
- Изпълнение на договорите – съкращаване на времето, необходимо за решаване на споровете в съда, ограничаване на случаите, в които Върховният апелативен съд трябва да се произнесе, създаване на условия за бърз съдебен процес.
- Започване на бизнес – премахване на минималния необходим капитал за регистриране на ООД и намаление на броя процедури, необходими за това.
- Закриване на бизнес – намаляване на неефективността, резултат от „високите административни разходи и дълги отлагания, също така и от изключително неорганизираните продажби на жизнени бизнеси”.²
- Наемане на работници – намаляване на регулирането на работното време и общото облагане на труда (социалните осигуровки), премахване на минималната заплата и минималните осигурителни прагове, облекчаване на регулирането на нощния труд и задължителната седмична почивка.
- Регистриране на собственост – намаляване на броя на процедурите и разходите, свързани с тях, въвеждане на възможност за регистрация по интернет.

² Дянков, Харт, Маклийш и Шлайфър. „Прилагане на дълг по света”, Журнал по политикономия, декември 2008 г.

ЧОВЕШКО РАЗВИТИЕ

Организация на обединените нации
<http://hdr.undp.org/en/>

1. За индекса

Индексът за човешко развитие (ИЧР), подготвян по Програмата за развитие на Организацията на обединените нации анализира благоденствието на една страна. ИЧР представя комбинирана оценка на три измерения на човешко развитие:

- дълъг и здравословен живот - измерван чрез средната продължителност на живот,
- ниво на образование - измервано чрез грамотността на населението и записване в основно, средно и висше ниво и
- поносим стандарт на живот - измерван в паритет на покупателната способност (ППС).

В никакъв случай индексът не е изчерпателна мяра за човешкото развитие. Той, например, не включва важни показатели като неравенство на половете, неравенство в доходите и по-трудно измервани показатели като спазването на човешките права и политическите свободи. Това, което той предлага, е една разширена призма за поглед върху човешкия прогрес и сложната връзка между доход и благоденствие.³

2. Позиция на България

За 2006 г. с резултат от изчисляването на показателите, равняващ се на 0.834, България се намира на 56-то място от 179 страни в класацията на ИЧР. Отделните показатели могат да се видят в таблица 1:

Таблица 1. ИЧР на България (място в класацията и резултат)

ИЧР за 2006	Средна продължителност на живота (в години), място	Ниво на грамотност (% от лица над 15 години), място	Записване в основно, средно и висше ниво (%), място	БВП на глава от населението (ППС US\$), място
0,834	72,9 (67)	98,3 (25)	82,4 (47)	10 295 (65)

Източник: ИЧР

3. Причини

Данните от таблица 1 показват, че висок резултат България регистрира по показателя за грамотност – 25-ти с 98,3% от населението. Ниските

³ http://hdrstats.undp.org/2008/countries/country_fact_sheets/cty_fs_bgr.html

результати обаче идват от сравнително ниската продължителност на живот – 67-ми със 72,9 години, и БВП на глава от населението – 65-ти с \$10 295. Позицията на страната в общия ИЧР логично е близка до средните стойности на съставните елементи.

4. Развитие на България и причини

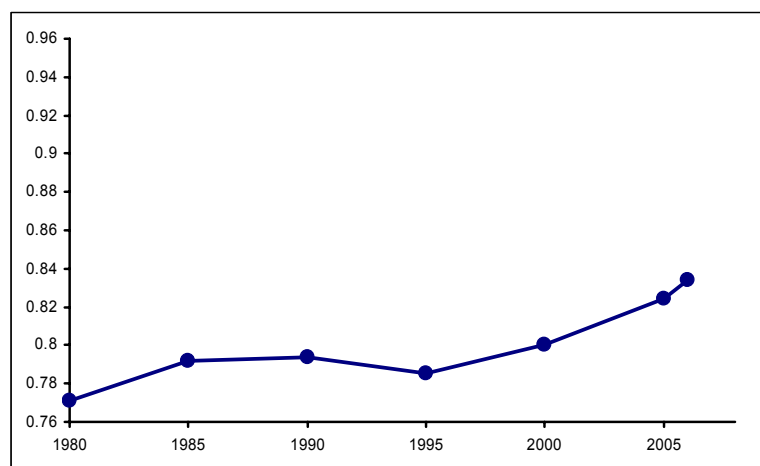
Развитието на България през годините е представен в таблица 2 и графика 1:

Таблица 2: Резултат на България според ИЧР

	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2006
България	0,771	0,792	0,794	0,785	0,800	0,824	0,834

Източник: Доклад по Програмата за развитие на ООН, 2006/2007.

Графика 1: Развитие на България според ИЧР (място)

Източник: ИЧР

Развитието на България според ИЧР за периода 1980-1995 не отбелязва съществена промяна. През тези години е отразено покачване с 0,02, но през 1995 г. спада с 0,01.

Липсата на значителен прогрес през тези години се обяснява с икономическия застои по време на социалистическия режим в България. ⁴ Последните няколко години от периода са белязани с нерешителните опити на България да проведе демократични и пазарни реформи. 1995 г. отбелязва най-тежкият момент от периода на преход и не случайно ИЧР отчита спад през нея. След 1995 г. България регистрира по-стабилен и голям растеж. Въпреки това, е важно да се отбележи, показателите в България се подобряват по-бавно в сравнение с други страни, намиращи се в период на интензивни реформи.

⁴ Поради необходимостта на останалите три показателя от повече време, за да отчетат значителна промяна и заради липсата на по-стари данни, фокусът на анализа е върху показателя за БВП на гл. от нас.

Средната продължителност на живота зависи от качество на живота, образование, ниво на доходите и т.н. Въпреки че българската икономика отбелязва поредни години на икономически подем, нивото на доходите в България е далеч под средното за ЕС, а производителността е около 35% от средната европейска.

6. Добри примери

Хонконг

Хонконг се намира на 21-во място в ИЧР с резултат от 0,942. Резултатът е не толкова заради високото ниво на грамотност (едва 85-ти; България – 25-ти), а заради дългата средна продължителност на живота (2-ро място с 82,1 години), типична за източноазиатския район, и заради високата стойност на БВП на глава от населението (по ППС). Забележителен е прогресът на Хонконг от 1975 г. досега. Той може да бъде проследен в таблица 3:

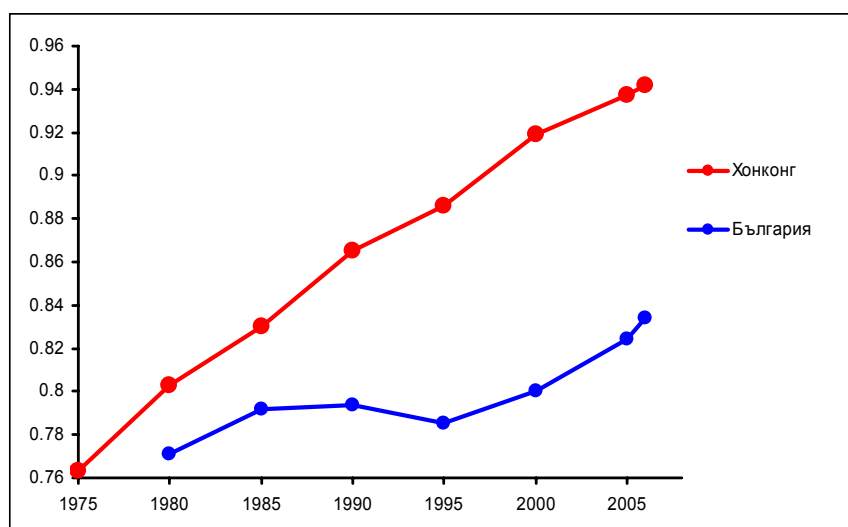
Таблица 3: Резултат на Хонконг според ИЧР

	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2006
Хонконг	0,763	0,803	0,830	0,865	0,886	0,919	0,937	0,942

Източник: ИЧР

Графика 2 сравнява показателите на България и Хонконг според ИЧР

Графика 2: Развитие на Хонконг и България според ИЧР (място)

Източник: ИЧР

Като се има предвид, че нивото на грамотност и средната продължителност на живота са претърпели малко промени през

годините, то забележителното изкачване на Хонконг за последните четири десетилетия може да се отдаде предимно на значителното увеличение на БВП на глава от населението.

Страната бележи постоянен реален ръст от 6,5% за доста дълъг период от 25 години (1965-1987). Този факт се свързва най-вече с провеждането на свободна пазарна политика, или т.нар. принцип на ненамеса. Хонконгското правителство не налага мита, квоти или други ограничения на международната търговия. Данъчните ставки в страната са едни от най-ниските в света, което привлича много чуждестранни инвестиции. Регулацията на пазара е незначителна. Като цяло режимът за правене на бизнес е облекчен. За това спомага и свободното двустранно договаряне между работници и работодателите относно условията на труд, заплащане, здравно и пенсионно осигуряване и други.

Освен това, държавата в Хонконг е в особено малък размер, като се въздържа да притежава предприятия, да субсидира производства и като цяло да харчи много, което би довело до неефективност и изкривяване на пазара. Хонконг, заедно със Сингапур, Тайван и Южна Корея, често са наричани „четирите азиатски икономически тигъра“ – метафора за големите скокове в развитието, които страните правят за сравнително кратък период от време.

Чили

Чили се намира на 40-то място в ИЧР с резултат от 0,874. И трите показател на страната са сравнително добри: продължителност на живота - 28-мо място със 78,4 години, грамотност - 39-ти с 96,4%, и БВП на глава от населението (по ППС) – 56-ти с близо \$13 000. Интересното в случая на Чили обаче отново е изкачването в индекса, което страната прави за последните няколко десетилетия. Тя се изкачва с близо 0,2 пункта от 1970 г. досега. Движението може да бъде проследено на таблица 4.

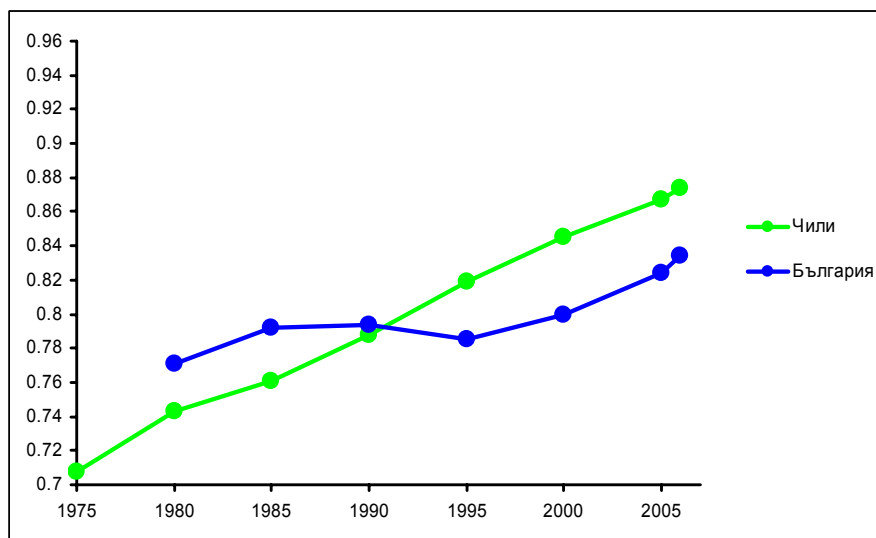
Таблица 4: Резултат на Чили според ИЧР

	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2006
Чили	0,708	0,743	0,761	0,788	0,819	0,845	0,867	0,874

Източник: ИЧР

Графика 3 сравнява показателите на България и Чили според ИЧР.

Графика 3: Развитие на Чили и България според ИЧР (място)

Източник: ИЧР

Ако изоставането на България от Хонконг е факт от сравнително доста време (края на 70-те години), то от Чили е сравнително скорошно. Чили задминава България едва след 1990 г. Основната причина за това е много ниската стартова позиция на страната.

През 1970 г. Чили е в икономическа депресия. Мерките на избрания премиер-социалист Салвадор Алиенде включват национализация на частни предприятия, контрол на цените, започване на големи държавни проекти и др. Те обаче постигат обратен ефект. До 1973 г. инфлацията е извън контрол и икономиката на Чили удря дъното. Това предизвиква военен преврат, слагащ началото на диктатурата на генерал Пиночет.

Въпреки че не споделя възгледите за политическа и индивидуална свобода, той е убеден от група икономисти да извърши няколко изключително важни реформи. Приватизират се държавни предприятия и структури. Намаляват се митата с цел да се елиминират пречките пред международната търговия. Намаляват се данъците, което привлича много чуждестранни инвестиции в страната. Приоритет е и поддържането на ниска инфлация. Ролята на държавата в икономиката на страната е ограничена до известна регулация.

Най-важната реформа е пенсионната реформа. На 4 ноември 1980 г. е одобрена социално-осигурителната реформа, създаваща напълно финансирани индивидуални пенсионни сметки. Законът дава на пенсионните компании шест месеца, за да започнат дейност. Дава се право на всеки работник да излезе напълно от държавната пенсионна система и вместо това да внася осигуровките си в лична пенсионна сметка (ЛПС). Откакто системата започва да действа на 1 май 1981 г., средната реална възвръщаемост на инвестициите е 10,7 % годишно.

Предприемането на тези мерки и запазването им с десетилетия, дори от демократичните правителства след Пиночет, води до почти постоянен икономически растеж, прекъснат единствено от рецесията през 1983-1985 г. Днес Чили е страната-лидер в Южна Америка по доходи на глава

от населението, стандарт на живот, конкурентоспособност на икономиката, ниско ниво на корупция и бедност.

7. Препоръки за България

От примера на Хонконг става ясно, че една страна с по-ниско ниво на грамотност от България може да реализира голям напредък единствено със забогатяване на населението и благодарение на икономическа либерализация. Историята на Чили също доказва, че дори бедни страни, тръгнали от дъното могат да просперираат, ако държавата се оттегли от икономиката. Логично би било България да предприеме подобни действия, ако има амбиции да се изкачи нагоре в списъка на страните. Вярно е, че вече много пазарни реформи бяха въведени - като частична приватизация, въвеждането на единна данъчна ставка на доходите и печалбите, отваряне за международна търговия, установяването на валутен борд и др. - които донесоха положителни резултати.

От 1997 г. до 2008 г. България бележи постоянен ръст, безработицата намалява, а доходите растат. И все пак, както и позицията на страната в ИЧР показва, има още много възможности за развитие. Те могат да бъдат реализирани единствено с постоянство в реформите. По отношение на либерализацията на пазара, с цел **увеличаване на БВП** на глава от населението и тяхната **покупателна способност**, някои от най-належащите реформи са:

- намаляване на осигуровките, премахване на минималната работа заплата и минималните осигурителни прагове;
- стимулиране на конкуренцията чрез премахване на ненужните и неефективни държавни регулации;
- намаляване на данъците – стимулира производството и конкуренцията, остава повече разполагаем доход в гражданите и бизнеса;
- облекчаване на бизнес средата – това включва административното и бюрокралично улесняване за започването, воденето и закриването на бизнес;
- премахване на всякакъв вид субсидии.

По отношение на подобряването на показателя за *продължителност на живота*, наложителните реформи са в здравната и пенсионната система. Мерките, които е необходимо България да вземе, са:

- приватизация на болничните заведения – това ще засили конкуренцията между тях и значително ще повиши качеството на болничните услуги;
- премахване на монопола на Националната здравноосигурителна каса, за да се позволи навлизането на частния сектор в здравното осигуряване чрез конкуриращи се частни здравни каси;

- увеличаване на капиталовия елемент на пенсионната система – минимум 10% от brutната заплата (при сегашни 5% за 3-та категория труд) да отиват в частни пенсионни фондове;
- закриване (приватизация) на Националния осигурителен институт.

Реформите, които ще подобрят резултата на България в ИЧР по отношение на **образованието**, са следните:

- Управлението на училищата и университетите да бъде като на частни структури, дори и да са финансирани с държавни средства.
- Да се даде автономия на училищата по административните въпроси.
- Правилото „парите следват ученика“ да обхване и частните училища.
- Възнагражденията на директорите и преподавателите да са обвързани с резултатите на учебното заведение.
- Да се използват бизнес-практики за привличане на добри специалисти в образователната система.

Добрата новина в този анализ е, че България отчита прогрес. Въпреки това, той става с доста по-бавен темп в сравнение с други страни. Положителната тенденция на либерализация на пазара трябва да продължи, за да се увеличи покупателната способност на българите. Пазарните подходи са подходящи и за подобряване на тези обществени системи, свързани с подобряването на продължителността на живота и образованието на населението.

ГЛОБАЛНА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ

Световен икономически форум,

<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/faqs/index.htm#network1>

1. За индекса

Индексът за глобална конкурентоспособност (ИГК) е част от Доклада за глобална конкурентоспособност, изготвян от Световния икономически форум, чиято цел е да оцени способността на всяка страна да осигури висока степен на просперитет на своите граждани. ИГК е подобрение на предшестващия го Индекс за растеж и конкурентоспособност, който се изготвя до 2006 г., тъй като той вече анализира много повече фактори. ИГК е базиран на 12 т.нар. стълбове, като всеки един от тях представлява област, считана за определяща за конкурентоспособността. Стълбовете са разделени на три групи, които покриват факторите за конкурентоспособност във възходящ ред. Ето и трите групи и 12-те стълбове:

- Основни изисквания
 - ✓ Институции
 - ✓ Инфраструктура
 - ✓ Макроикономическа стабилност
 - ✓ Здраве и основно образование
- Спомагатели на ефективността
 - ✓ Висше образование и подготовка
 - ✓ Ефективност на пазара за стоки
 - ✓ Ефективност на пазара на труда
 - ✓ Усъвършенстване на финансовите пазари
 - ✓ Технологична готовност
 - ✓ Размер на пазара
- Фактори за иновации и усъвършенстване
 - ✓ Усъвършенстване на бизнеса
 - ✓ Иновации

Интересен е фактът, че за стойностите на стълбовете се използва комбинация от т.нар. „твърда“ и „мека“ информация, т.е. статистическа информация и информация, добита от допитвания към бизнес лидери.

2. Позиция на България

С резултат от изчисляването на показателите, равняващ се на 4,03 за 2008-2009 г., България се намира на **76-то място** от 134 страни в

класацията на ИГК. Непосредствено преди това са Украйна, Мароко, Колумбия и Уругвай, а след това Шри Ланка, Сирия и Ел Салвадор. Тази позиция е обобщена от позициите на отделните стълбове на индекса, показани в таблица 1.

Таблица 1. Позиции на България

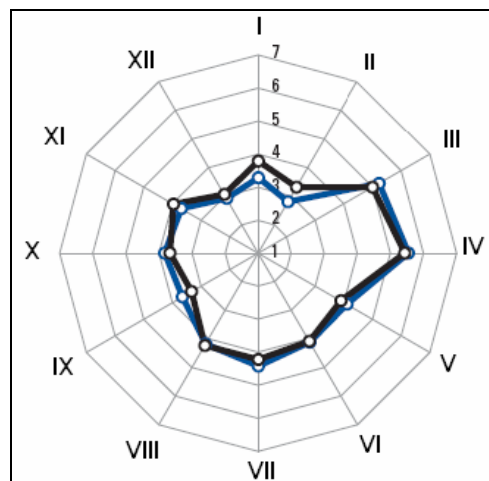
Стълбове	Място (от 134)	Резултат (1-7)
Основни изисквания	82	4,2
I. Институции	111	3,3
II. Инфраструктура	95	2,8
III. Макроикономическа стабилност	54	5,2
IV. Здраве и основно образование	68	5,5
Спомагатели за ефективност	65	4,0
V. Висше образование и подготовка	61	4,1
VI. Ефективност на пазара на стоки	77	4,1
VII. Ефективност на пазара на труда	60	4,4
VIII. Усъвършенстване на финансовите пазари	74	4,2
IX. Технологична готовност	53	3,6
X. Размер на пазара	58	3,8
Фактори за иновации и усъвършенстване	92	3,3
XI. Усъвършенстване на бизнеса	92	3,7
XII. Иновации	96	2,9

Източник: ИГК

Бележка: Резултат „7” е най-високата оценка, а „1” – най-ниска.

Фигура 1 сравнява резултатите на България по отделните стълбове (синята линия) със средните резултати на всички страни със степен на развитие, подобно на България (черната линия).

Фигура 1. Резултати на България по отделните стълбове I-XII.

Източник: ИГК

3. Причини

Причината България да се намира на 76-то място в ИГК е фактът, че **страната се представя посредствено** по почти всички отделни показатели.

Малко над средното ниво на другите страни с подобно развитие са макроикономическата стабилност на България, технологичната готовност и показателят за висше образование и подготовка.

Крайно незадоволителни обаче са показателите за институции и инфраструктура. Оценките и позициите на България за подробните компоненти на институции са изключително ниски.

Таблица 2: Място на България по отделните показатели на ИКГ

I. Институции	Място (от 134)
Право на собственост	97
Защита на интелектуалната собственост	103
Отклоняване на публични средства	116
Обществено доверие в политиците	112
Независимост на съда	110
Съществуване на фаворити в решенията на държавните служители	111
Прахосническо правителствено харчене	109
Тежест на държавната регулация	84
Ефективност на законовата рамка	119
Прозрачност на провеждането на правителствената политика	113
Разходи за бизнеса за тероризъм	104
Разходи на бизнеса за престъпност и насилие	99
Организирана престъпност	120
Надеждност на полицейските услуги	112
Етично поведение на фирмите	98
Сила на одиторските и докладните стандарти	90
Ефикасност на корпоративните бордове	96
Защита на интересите на миноритарните акционери	120

Източник: ИГК

Под внимание трябва да се вземе фактът, че показателите за институции и инфраструктура, спадащи към т.нар. основни изисквания, са с по-ниска оценка, отколкото напреднали показатели като тези за ефективността на пазарите на стоки и труд. От това става ясно, че България пренебрегва важни начални стъпки в развитието си.

4. Развитие на България

Поради факта, че ИГК е продължение на стария „Индекс за растеж и конкурентоспособност“, той съществува в сегашната си форма едва от 2006 г. Затова и историческата база за сравнение на развитието на България не е голяма. За 2007 г. страната е на 74-то място, за 2008 г. губи 5 позиции до 79-то, а за 2009 г. си връща 3 до 76-то. Таблица 3 показва развитието на България по отделните стълбове в ИГК:

Таблица 3: Развитие на България през последните години в ИГК

Стълбове	2007 г.		2008 г.		2009 г.	
	Място	Резултат	Място	Резултат	Място	Резултат
Основни изисквания	76	4,22	82	4,2	82	4,2
I. Институции	109	3,22	111	3,28	111	3,3
II. Инфраструктура	84	2,91	95	2,79	95	2,8
III. Макроикономическа стабилност	47	5,16	54	5,21	54	5,2
IV. Здраве и основно образование	56	5,57	68	5,53	68	5,5
Спомагатели за ефективност	72	3,83	65	4,05	65	4,0
V. Висше образование и подготовка	66	3,99	61	4,09	61	4,1
VI. Ефективност на пазара на стоки	90	3,89	77	4,11	77	4,1
VII. Ефективност на пазара на труда	73	4,25	60	4,42	60	4,4
VIII. Усъвършенстване на финансовите пазари	74	4,09	74	4,18	74	4,2
IX. Технологична готовност	65	3,11	53	3,65	53	3,6
X. Размер на пазара	61	3,66	58	3,83	58	3,8
Фактори за иновации и усъвършенстване	91	3,26	92	3,3	92	3,3
XI. Усъвършенстване на бизнеса	92	3,57	92	3,69	92	3,7
XII. Иновации	88	2,96	96	2,91	96	2,9

Източник: ИГК, Министерство на икономиката и енергетиката на България.

5. Причини

Причината България да загуби няколко позиции между 2007 г. и 2008 г. е влошаването на показателите за основните изисквания. Оценките за стабилността на институциите и качеството на инфраструктурата са се понижали. В профила на ИГК на България е отделено специално внимание върху най-проблемните фактори за правене на бизнес в страната. На първо място е **корупцията**, последвана от **неефективната държавна бюрокрация**.

Статистиката отчита и по-лоши данни за макроикономическата стабилност, здравето и основното образование за 2008 г. Сред

специално посочените проблемни фактори за правене на бизнес в България попада и неадекватно обучената работна сила.

За последната година, 2009, няма никакви промени в отделните показатели. Сравнителното покачване на България в класацията на ИГК може да се отдаде на влошаването на показателите на други страни.

6. Добри примери

В профила на България в ИГК тя е сравнявана с други страни от същата степен на развитие, като например Румъния, Сърбия, Украйна и др. Ако България обаче има амбициите да се развива динамично, тя трябва да се сравнява със страни, които са крачки по-напред.

От друга страна, една прекалено голяма разлика между България и страна, която е блестящ пример, може да създаде илюзията, че задачите пред България са непосилни. Затова за добри примери представяме страни, които до неотдавна са били подобни на България по развитие, но благодарение на разумни и фокусирани реформи в момента се намират доста по-напред.

Естония

Естония се намира на 32-ро място в ИГК с резултат 4,7 за 2009 г., при положение, че преди 20 години страната тръгва от сходна на България позиция да прави демократични и пазарни реформи. Таблица 3 показва ранга и резултатите ѝ за различните стълбове, както и сравненията ѝ с България.

Таблица 4: Сравнение на резултатите на Естония и България в ИГК

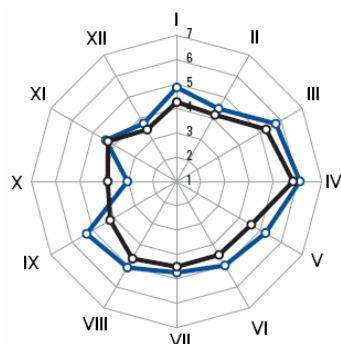
Стълбове	Естония Място (от 134)	Естония Резултат (1-7)	България Резултат (1-7)
Основни изисквания	30	5,3	4,2
I. Институции	33	4,8	3,3
II. Инфраструктура	40	4,4	2,8
III. Макроикономическа стабилност	23	5,7	5,2
IV. Здраве и основно образование	28	6,1	5,5
Спомагатели за ефективност	26	4,7	4,0
V. Висше образование и подготовка	19	5,2	4,1
VI. Ефективност на пазара на стоки	24	5,0	4,1
VII. Ефективност на пазара на труда	29	4,7	4,4
VIII. Усъвършенстване на финансовите пазари	28	5,1	4,2
IX. Технологична готовност	17	5,3	3,6
X. Размер на пазара	90	3,0	3,8
Фактори за иновации и усъвършенстване	40	4,1	3,3

XI. Усъвършенстване на бизнеса	50	4,4	3,7
XII. Иновации	31	3,7	2,9

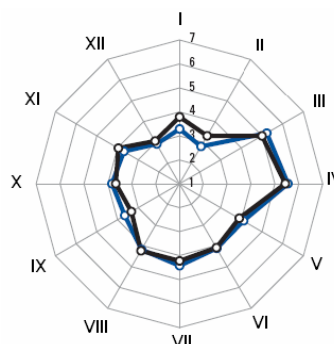
Източник: ИГК

Фигури 2 и 3 също сравняват нагледно разликите между Естония и България.

Фигура 2. Естония (синя линия)

Фигура 3. България (синя линия)

Източник: ИГК.

Предимството на Естония по почти всички стълбове е очевидно. Най-сериозно, с повече от 1,5 точки, България изостава по I, II и IX стълб – институции, инфраструктура и технологична готовност.

По повечето показатели Естония изпреварва България с около 1 точка, а единственият, при който е по-назад, е X – размер на пазара.

По отношение на стълбове III и IV – макроикономическа стабилност и здраве и основно образование – страните са със сходни добри показатели.

Литва

Литва заема 44-то място в ИГК за 2009 г., с резултат 4,4 точки. Политическото и икономическото ѝ развитие следва това на Естония. Таблица 4 показва стойностите ѝ за всеки един от стълбовете в ИГК и ги сравнява с тези на България.

Таблица 4: Сравнение на Литва и България

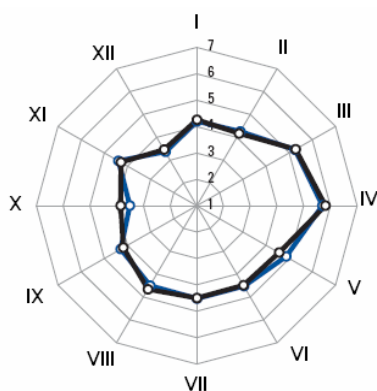
Стълбове	Литва Място (от 134)	Литва Резултат (1-7)	България Резултат (1-7)
Основни изисквания	46	4,8	4,2
I. Институции	55	4,2	3,3
II. Инфраструктура	46	4,2	2,8

III. Макроикономическа стабилност	52	5,2	5,2
IV. Здраве и основно образование	52	5,7	5,5
Спомагатели за ефективност	43	4,4	4,0
V. Висше образование и подготовка	26	4,9	4,1
VI. Ефективност на пазара на стоки	48	4,5	4,1
VII. Ефективност на пазара на труда	49	4,5	4,4
VIII. Усъвършенстване на финансовите пазари	56	4,5	4,2
IX. Технологична готовност	38	4,3	3,6
X. Размер на пазара	69	3,5	3,8
Фактори за иновации и усъвършенстване	49	3,9	3,3
XI. Усъвършенстване на бизнеса	49	4,4	3,7
XII. Иновации	55	3,3	2,9

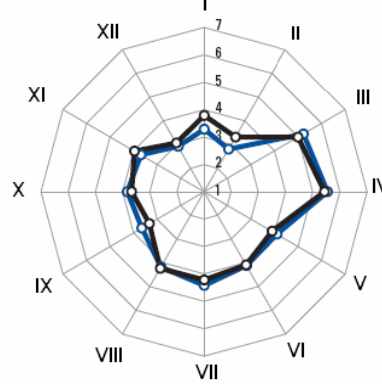
Източник: ИГК.

Фигури 4 и 5 също сравняват нагледно разликите между Литва и България.

Фигура 4. Литва (синя линия)

Фигура 5. България (синя линия)

Източник: ИГК

И при това сравнение личат големите разлики в оценките за институциите и инфраструктурата. Няколко от показателите за еднакви, а България изпреварва и Литва единствено по показателя за размер на пазара.

7. Препоръки за България

Показателен колко важни са институциите и инфраструктурата е фактът, че разликата между България и Литва е цели 33 позиции, при положение, че другите показатели на страните са доста сходни. Това демонстрира какъв потенциал за изкачване има България, ако работи върху подобрението на тези два стълба.

Конкретните препоръки са:

- Правата на материална и интелектуална собственост да бъдат ефективно гарантирани и защитени.
- Публичните средства да не бъдат отклонявани за дейности, които не са предварително ясни, одобрени и доказани като ефективни.
- Независимостта на съда да бъде гарантирана ефективно.
- Държавното регулиране да се облекчи - **Ревизия на списъка със стопански дейности** (към ЗОАРАКСД), за които е позволено да се установява лицензионен режим; **Ревизия на съществуващите лицензионни и регистрационни изисквания** и критерии, на които стопанските субекти трябва да отговарят с цел разширяване на стопанската свобода и възможностите за икономическо развитие; **Повсеместно въвеждане на принципа „мълчаливо съгласие“** при работата на гражданите и бизнеса с администрацията. Мълчаливо съгласие следва да е налице, когато административният орган не е изпратил до заявителя уведомление за отказ до изтичането на срока за произнасяне; Да се извърши преглед на съществуващите режими от гледна точка на тяхната законосъобразност и целесъобразност; **редуциране на режимите** като брой и съкращаване на административните срокове; Да се определят органите, които **осъществяват контрол** по изпълнението на разпоредбите и техните отговорности; Да се определи **специализирано звено**, което да осъществява постоянен мониторинг върху въвеждането и провеждането на регулативните режими (най-вероятно Звеното за оценка на въздействието към МС).
- Да се повиши ефективността на законовата рамка чрез въвеждане на задължение за извършване на предварителна и последваща оценка на въздействието на проектите за нови и за изменения на нормативни актове и стратегически документи.
- Напълно трябва да се премахване възможността за одобрение на допълнителни средства от Министерския съвет по предложение на министъра на финансите (в момента до 1,5% от консолидираната фискална програма) Харчовете на допълнителни средства трябва да следват ясна политика и да се избягват произволни разходи в края на годината.
- Предизборното харчене трябва да бъде преустановено.
- Харченето на допълнителните средства трябва да бъде строго контролирано и да се предоставят цялостни отчети и анализи за

похарчените средства, като тук сериозно внимание трябва да се обърне на средствата, предоставяни на общините.

- По-ефективно справяне с обикновената и организираната престъпност и насилието.
- Интересите на миноритарните акционери да бъдат по-ефективно защитени.
- Повишаване качеството на пътната, железопътната, пристанищната и въздушната инфраструктура чрез повече конкуренция, ясни правила и приватизация на държавните монополи.
- Да има повече прозрачност при провеждането на правителствената политика – публикуване на редовна, изчерпателна и достъпна информация за работата на всички административни структури – бюджети, програми, администрация, услуги.

ИГК представя и класира България доста по-лошо в сравнение с други индекси. Това може да се отдаде на факта, че ИГК изследва много повече показатели от по-голям брой сфери. Друго обяснение може да е това, че голяма част от данните, които ИГК анализира спадат към т.нар. „мека информация“, която идва от анкетите, проведени с авторитетни бизнес лидери. От това може да се направи заключение, че субективно България се представя дори по-лошо, отколкото официалната информация като статистическите данни показва.

ВЪЗПРИЯТИЕ НА КОРУПЦИЯТА

Трансперънси Интернешънъл

http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/cpi2008

1. За Индекса

Индексът на Трансперънси Интернешънъл измерва степента на политическа и административна корупция в дадена страна, както я възприемат представителите на бизнеса, световните анализатори и местните експерти. За разработването му се използват данни от експертни и бизнес проучвания, провеждани от различни независими и уважавани институции.

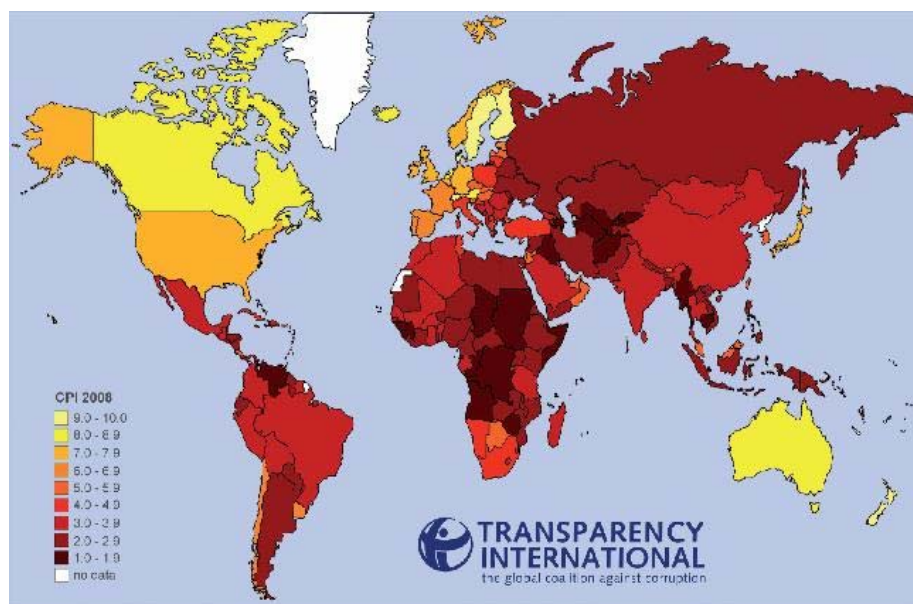
За целите на съставянето на индекса корупцията се определя като злоупотреба с обществена длъжност за лична изгода. Тук се включват елементи като подкуп на държавни служители, комисионни при обществени поръчки, присвояване на обществени средства или просто липса на антикорупционни усилия.

Индексът приема стойности от нула до десет като резултат, клонящ към нула показва високо ниво на корупцията, а към десет – ниско ниво на корупция.

Последното издание на индекса (CPI 2008) обхваща 180 държави.

Дания, Нова Зеландия и Швеция си поделят първото място с резултат от 9,3 точки, следвани от Сингапур с 9,2 точки. На последно място е Сомалия с 1,0 точки, а Ирак и Мианмар са с по 1,3 точки.

Фигура 1: Световна карта за 2008 на възприятието за корупция (по-тъмен цвят означава по-високи възприятия)

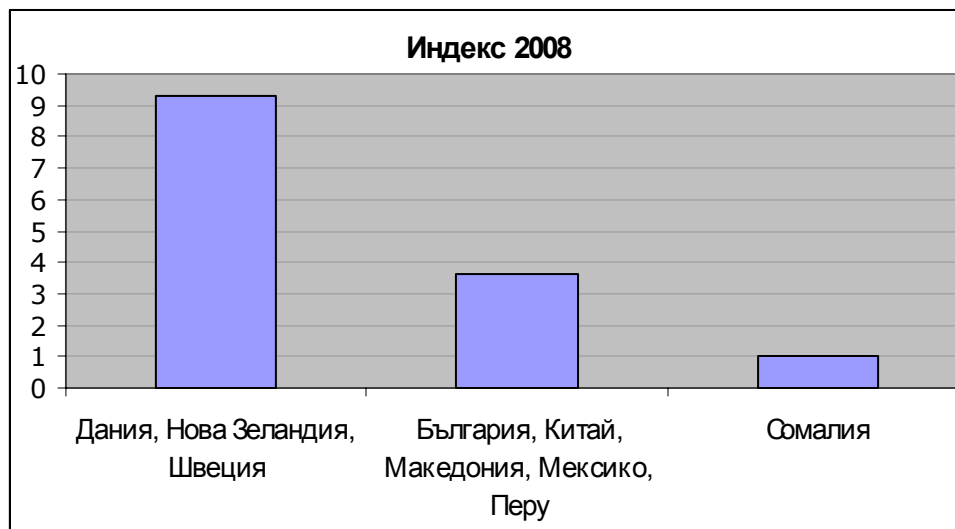

Източник: Transparency International

2. Позиция на България

В класацията за 2008 г. България заема 72-ро място с резултат от 3.6 точки. Това нарежда страната наравно с Китай, Македония, Мексико, Перу, Суринам, Свазиленд и Тринидад и Тобаго.

Фигура 2: Индекс на възприятието на корупцията 2008

Източник: Transparency International 2008

При определяне на Индекса за България през 2008 г. са използвани 8 източника, предоставени от 7 независими една от друга институции:

- индекс за трансформация на фондация "Бертелсман" за 2008 г.;
- изследване на потенциалните рискове и прогнози за страните на Икономист интелидънс юнит за 2008 г.;
- изследване на Freedom House "Държави в преход" за 2008 г.;
- доклади за световната конкурентоспособност за 2007 г. и за 2008 г.а на Института за управленско развитие;
- доклад за динамиката на сивия сектор за 2007 г. на Международната група за търговия;
- световен доклад за оценка на конкурентоспособността за 2007 г. на Световния икономически форум;
- класация за оценка на риска за 2008 г. на Global Insight (бивш Център за изследване на световните пазари).

България е с най-нисък резултат сред страните от Европейския съюз, където средната стойност на индекса е 6,48 точки.

3. Причини за позицията на България

Ниският резултат на България в класирането може да определи страната като силно корумпирана. Причините за това варират от доказателствата за корупционни практики до липсата на антикорупционни мерки.

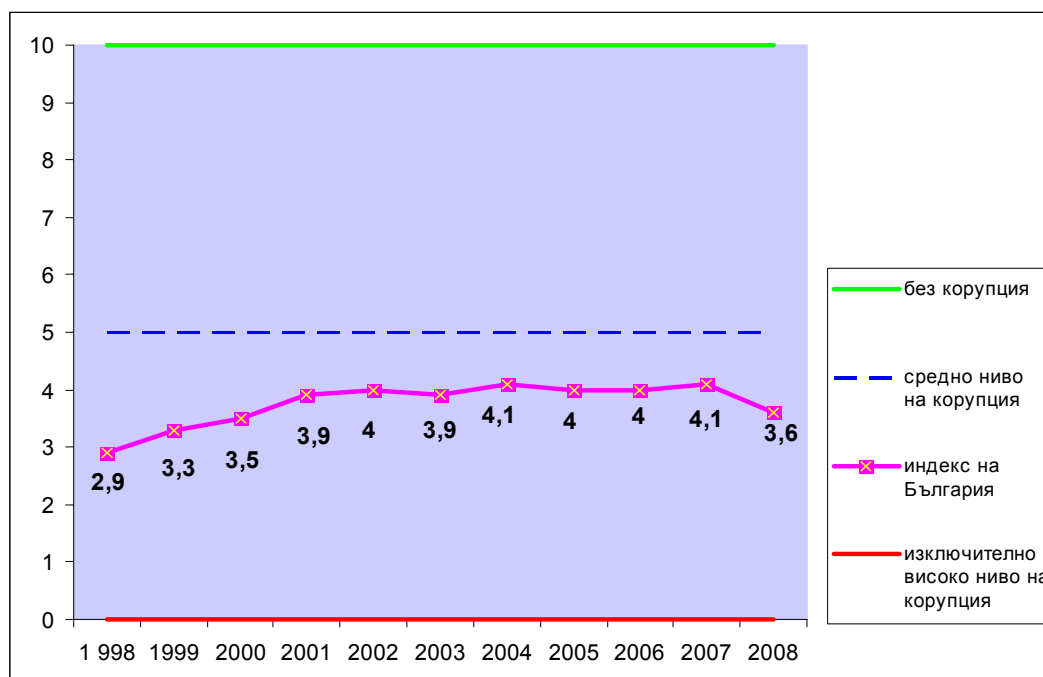
През последните две години България е пример за серия от политически и бизнес скандали, свързани с корупция по всички етажи на властта. Основните проблеми са в областта на стратегическите концесионни сделки, обществените поръчки, съдебната система и злоупотребата със средства от европейските фондове. От основно значение за представянето на България е разпространението на корупцията сред висшите политически нива.

Наличието на сериозна организирана престъпност в България също се отразява на нивото на възприятието на корупцията и прави борбата с нея още по-трудна.

4. Развитие на България

България е включена за първи път в Корупционния индекс през 1998 г. със стойност **едва 2.9** пункта. За периода 1998-2002 г. изследванията показват бавно, но стабилно повишение на неговите стойности. За периода от 2002 г. до 2007 г. показателят на страната няма съществени промени и се движи около 4 пункта. Индексът на България **през 2008 г. отбелязва сериозен спад** и е със стойност 3.6 пункта, което връща страната с 8 години назад в развитието на борбата с корупцията.

Фигура 3: Резултат на България за периода 1998 - 2008

Източник: Асоциация „Прозрачност без граници”

5. Причини за изменението

Подобно драстично намаление на резултата за една година е прецедент в цялата история на изчисляване на корупционния индекс. Сливът в класацията може да се обясни не толкова с нарастващата корупция по ниските етажи на администрацията, колкото с корупцията по върховете на държавата. Причините за това се коренят в липсата на антикорупционни мерки и на политическа воля в борбата срещу корупцията.

Увеличаването на публичните средства през последните години (включително тези от Европейския съюз) в съчетание с лошия контрол върху тях също оказва влияние върху стимулите на администрацията и увеличаването на корупцията.

От една страна, липсата на независима съдебна система и върховенство на закона задълбочават проблема и правят справянето с него още по-трудно и скъпо. От друга, в България все още не са изградени и не действат добри стандарти за прозрачност и ефективност на управлението.

5. Добра практика – Нова Зеландия

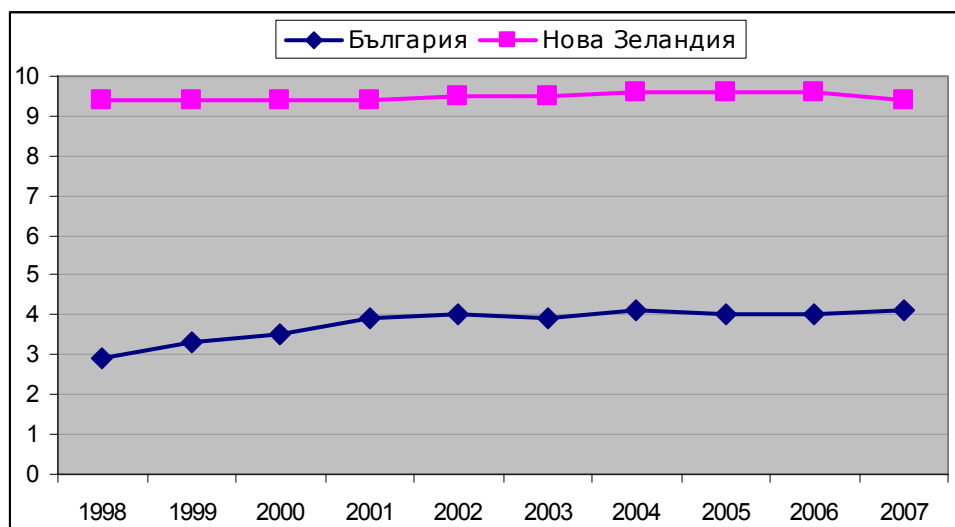
Нова Зеландия често се дава за пример на бързо развиваща се икономика. Изхождайки от условията на бедна, затворена, централно управлявана държава преди около две десетилетия, сега тя се причислява към най-свободните и проспериращи икономики. През последните десет години страната вече не излиза от челната петица в класирането на Индекса на възприятие на корупцията. Всичко това е постигнато с редица смели и дълбоки реформи към възстановяване на свободното действие на пазара и ограничаване намесата на държавата.

- Стъпките към дерегулиране и намаляване на размера на държавата води до приватизиране на голям брой държавни предприятия и съкращаване на значителна част от администрацията. Резултатът е намаляване на средствата, които преминават през държавните служители и възможността те да се възползват от тях.
- Премахването на редица регулации пред бизнеса в различни отрасли се отразява на стимулите на участниците на пазара да търсят нерегламентирана подкрепа от държавните служители.
- Въвеждането на законодателни ограничения на бюджетните разходи и изискването да се доказва тяхната целесъобразност не позволява безразборното харчене и „потъване” на средства.
- Обвързването на заплащането на висшите държавни чиновници с постигнатите от тях резултати е предпоставка за наблюдение и контрол върху работата им. Това от своя страна намалява

възможностите за възползване от заеманата длъжност за лични цели и изгода.

- Като причини за развитието на икономиката на Нова Зеландия трябва да се споменат и силната икономика и политическата стабилност, независимата съдебна система и върховенство на закона, защитата на правото на собственост и развитието на индивидуалната свобода.

Фигура 4: Резултат на България и Нова Зеландия

Източник: Асоциация „Прозрачност без граници”

6. Препоръки

Резултатът на България в последното издание на индекса още веднъж доказва нуждата от задълбочени мерки и решителни действия за намаляване и премахване на корупционните практики. Решението на проблема не се корени в създаването на нови институции за борба с корупцията и увеличаване на административния апарат, защото именно те са в сърцето на зараждането на корупцията.

Трябва да бъдат елиминирани основните системни източници, които изхождат от самите закони. С оглед на едни от най-проблемните области в България, пример за нужда от промени са Закона за приватизация и следприватизационен контрол, Закона за обществените поръчки, Закона за политическите партии.

Силната правна и политическа среда са сред най-важните елементи и усилията към независимост на съдебната власт, върховенство на закона, политическа стабилност и оттук контрол на корупцията трябва да са приоритет в борбата с измамите.

Необходимо е да се създадат условия за ускорен съдебен процес. В настоящите условия наличието на три инстанции забавя влизането на съдебното решение в сила, като в същото време наличието на касационен контрол не предлага значително повишение на качеството на съдебния процес. При сегашния модел решението на първа инстанция се обжалва пред втора инстанция, която разглежда делото наново, като нови доказателства се допускат само ако са новооткрити. Касационна инстанция проверява дали по-долните инстанции са спазили материалните и процесуални разпоредби. Основното предимство на този модел е, че предлага бърза процедура без да влияе на качеството на съдебните решения.

Алтернативно, ролята на арбитраж и медитация биха създали условия за конкурентност със съдебната система. Увеличението на дела решавани на арбитраж би имало положителен ефект върху съдебната система – първо би намалил броя на съдебните дела и второ в условията на конкурентност би се достигнало до създаването на богата практика, която да увеличи ефективността на съдебната система.

Конкретни препоръки:

- Промени в Закона за приватизация и следприватизационен контрол, Закона за обществените поръчки, Закона за политическите партии с цел премахване на възможностите за корупция.
- Бърз съдебен процес
- Силна правна и политическа среда – въвеждане на ясни правила за предвидимост, необходимост и обоснованост на промените в законодателството и подзаконовата нормативна база⁵, въвеждане на програмно бюджетиране при управление разходите за правосъдие⁶, въвеждане на изискване за оценка на въздействие при промяна на законодателството.
- Независимост на съдебната власт – въвеждане на ясни правила и оценка на въздействието за промени в нормативната база за намаляване на политическото и бизнес влияние върху системата на съдебната власт.
- Върховенство на закона – ясни изисквания и строги правила в посока държавно управление само и единствено според законите; изисквания и стратегия за ясни, разбираеми, достъпни и с еднаква сила за всички закони; строго съблюдаване на правомощията на управляващите и държавните чиновници.

⁵ Институт „Отворено общество“ – Оценка на изпълнението на стратегията за реформа на съдебната система в България 2003 – 2008 година.

⁶ Пак там.

Трябва да е ясно, че по-свободните общества имат значително по-ниско ниво на корупцията.

ГОТОВНОСТ ЗА Е-ПРАВИТЕЛСТВО

Организация на обединените нации

http://www.unpan.org/egovkb/global_reports/08report.htm

1. За Индекса

Индексът за готовност за е-правителство, разработван от ООН, представя сравнителна оценка на качеството на правителствените услуги и продукти. Изследването е съсредоточено в измерването на степента на прилагане на информационните и комуникационните технологии от страна на държавата и показва доколко е добър достъпът на гражданите до предлаганите услуги, ефективното взаимодействие на държавата с гражданите и бизнеса и възможностите на гражданите за достъп до информация.

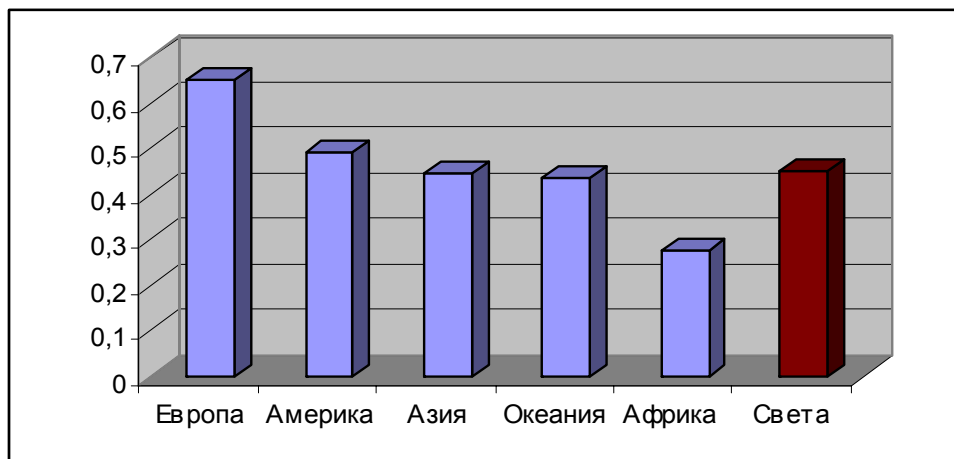
ООН изчислява индекса за първи път през 2002 г., последното издание за 2008 г. е четвъртото и включва 192 държави от целия свят. Изчислението се базира на три основни компонента:

- 1) **Интернет базирано изследване на статуса на предоставяните услуги** – анализ на наличието, функционирането и обхватността на интернет страници на различни държавни структури.
- 2) **Индекс на изградената и работеща телекомуникационна инфраструктура** – за изчисление се използват няколко подиндекса:
 - 1) процент на хората, които използват интернет;
 - 2) процент на хората, които разполагат с компютър;
 - 3) процент на хората, които разполагат с мобилен телефон;
 - 4) процент на хората, които имат достъп до телефон и
 - 5) процент на хората, които имат достъп до широколентово свързване.
- 3) **Човешки капитал** – технологичната грамотност на населението в изследвания регион.

Индексът за готовност за е-правителство включва още един компонент, наречен **е-участие** (e-participation), измерващ степента на влияние на обществото по отношение на вземаните решения от страна на правителството, посредством интернет (страници на институциите, различни блогове, специално формирани форуми и др.) и качеството, полезността на информацията и услугите, предоставени от държавата, с цел въвличането на обществото в процеса на формиране на политики.

Индексът приема стойности от 0 до 1 като колкото по-голям е резултатът, толкова по-развито е електронното правителство.

Фигура 1: Готовност за е-правление по региони

Източник: Индекс за готовност за е-правление

Лидерите в топ 10 на държавите с най-висок индекс на готовност за е-правление през 2008 г. са Швеция (с индекс 0.9157), Дания (0.9134), Норвегия (0.8921), САЩ (0.8644), Холандия (0.8631), Корея (0.8317), Канада (0.8172), Австралия (0.8108), Франция (0.8038) и Обединеното кралство (0.7872).

2. Позиция на България

Таблица 1: България в Индекса

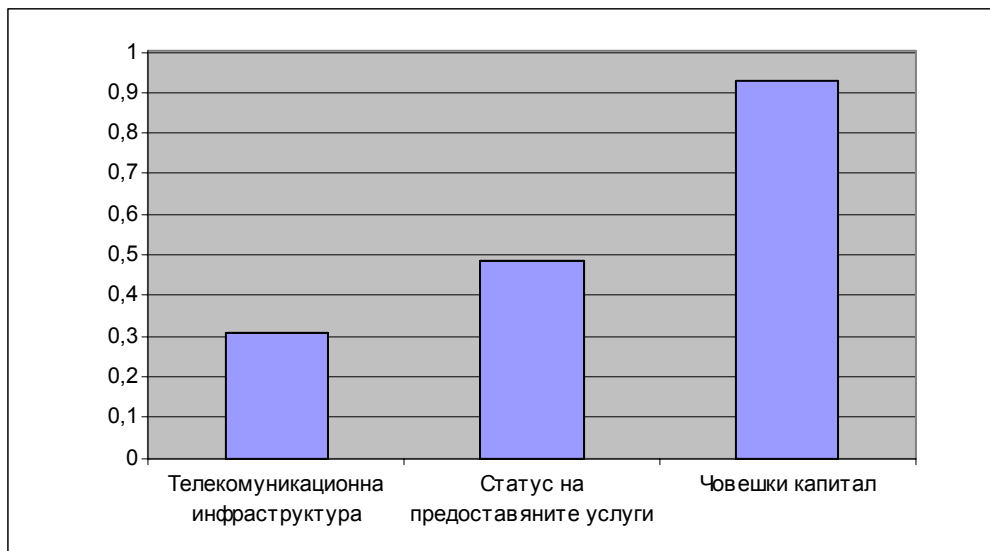
Държава	Индекс 2008	Място 2008
Чехия	0,6696	25
Унгария	0,6494	30
Полша	0,6134	33
Словакия	0,5889	38
Украйна	0,5728	41
България	0,5719	43
Румъния	0,5383	51
Беларус	0,5213	56
Русия	0,512	60
Молдова	0,451	93
Източна Европа	0,5689	
Света	0,4514	

Източник: Индекс за готовност за е-правление

В последното издание на индекса България се класира на 43 позиция с резултат от 0,5719 точки. Така тя изпреварва страни като Гърция, Хърватска, Русия и Румъния. България има резултат малко над средния за държавите в Източна Европа и с повече от една десета от средното ниво на индекса в света.

Добрият резултат на България се обуславя най-вече от високите стойности на компонента човешки капитал, който оценява силната технологична грамотност на населението като цяло. По този показател страната отбелязва 0,9262 точки от максимално единица. По отношение на наличието и качеството на предоставяните услуги България има среден резултат (0,4849), а стойността на показателя за изградена и ефективна телекомуникационна инфраструктура е най-ниска - едва 0,3071.

Фигура 2: Резултат на България по компоненти от общо максимални стойности

Източник: ООН

По отношение на компонента на индекса е-участие България има резултат от 0,0455 точки и това я нарежда на 135-то от общо 170 места в класирането. На същото ниво са държави като Румъния, Афганистан, Грузия, Гватемала, Индонезия, Кения, Намибия, Сирия, Армения.

3. Причини за позицията

Темата за е-правителството и готовността на българската администрация за работа със съвременни информационни и комуникационни технологии е един от приоритетите при формирането на политиките за усъвършенстване на административните услуги и предоставяне на информация към всички групи.

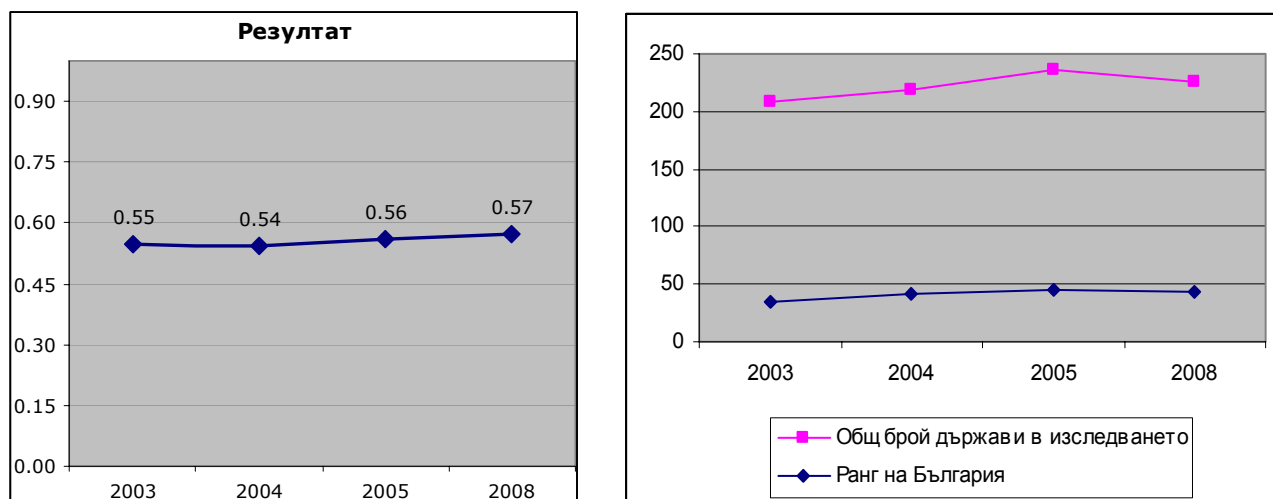
На практика обаче, въпреки декларирането на политическа воля и отделените милиони, резултатите са далеч от очакваните. Високата стойност на изграждането на държавната техническа инфраструктура, която е в основата на е-правителството е една от причините за това несъответствие. Неефективността на изразходваните държавни средства, ограниченият брой електронни услуги и отказът на редица административни структури да използват електронния начин за работа и комуникация както помежду си, така и при предоставяне на услуги на гражданите и бизнеса, са основните причини да няма пълноценно работещо електронно правителство у нас.

4. Развитие на България

След като отбелязва резултат от 0,548 точки през 2003 г. България леко понижава резултата си през 2004 г. до 0,547 точки. За последните две издания на индекса през 2005 г. и 2008 г. стойността се увеличава постепенно и достига 0,5719 точки за последната година. Забележително е, че промените са от порядъка на стотни, което де факто означава липса на развитие.

Мястото на страната има малки изменения през годините като най-напред в класацията е през 2003 г. (35 от общо 173 държави), а най-назад – през 2005 г. (45 от общо 191).

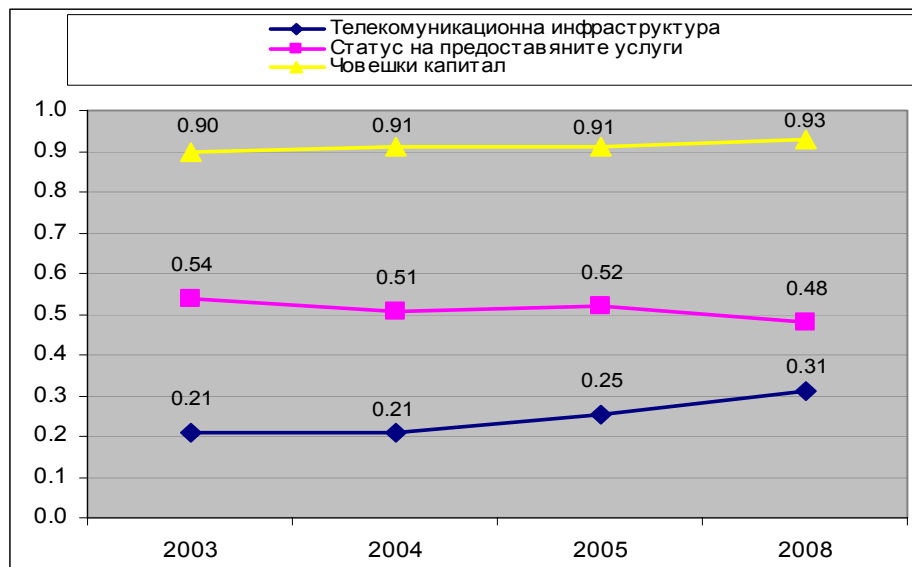
Фигура 3: Развитие на България през годините по общ резултат и място

Източник: ООН

По отношение на отделните компоненти като цяло България бележи напредък през годините. Най-осезаем е напредъкът в „Индекса на изградена и работеща телекомуникационна инфраструктура“, където от 0,207 точки през 2003 г. се достигат 0,3071 точки през 2008 г.

Фигура 4: Резултати на България по компоненти

Източник: ООН

Сравнение между България и Естония на процеса на създаване на електронно правителство

- 1 В **България** стратегия за е-правителство съществува на хартия от 2002 г. С нея министърът на държавната администрация поема ангажимент 20 индикативни услугите за гражданите и бизнеса да стават и по електронен път до началото на 2006 г. За съжаление една голяма част от тях все още не действат или пък са във фаза на едностранно взаимодействие или единствено до фаза информация.
- 2 В **Естония** инициативата за е-правителство започва през 2003 г. с програма за принципите на информационната политика (2004-2006). Резултат: През следващите две програмни години всички предварително начертани цели са постигнати, а ето и някои от тях: портал е-демокрация, който дава възможност на гражданите и бизнеса да дават практични идеи за реформи в различни сфери.

Данните показват, че към края на 2006 г. 5% от иницирираните законодателни промени са благодарение на препоръки, дадени посредством портала е-демокрация; плащане на данъци онлайн; портал е-гражданин, който предоставя достъп до всякакъв вид лична информация и до определен вид публична информация; X-Road система на обмен на данни и информация (в реално време), както между държавните организации и служби, така и между държавата и гражданите; ID card - електронни идентификационни карти, които позволяват гласуване през интернет и други.

В момента в Естония има над 900 места със свободен достъп до интернет. Като през 2005 г. във всички паркове, библиотеки, училища, университети, обществени сгради, централни части и паркове на поголемите градове има безплатен интернет достъп.

Време за изграждане и пускане в действие на е-правителството

1. В **България** до сега са изминали шест години от старата, като до началото на 2006 г. трябваше е-правителството да функционира напълно.
2. На **Естония** ѝ отне две години и има действаща е-правителство.

Разходи от държавния бюджет за изграждането на системата

1. В **България** сумата започва от минимум 250 млн. лв. (парите, отпуснати само от държавния бюджет), като в сумата не са включени една голяма част за софтуера и хардуера, нито пък обучението на служителите;
2. В **Естония** сумата, отпусната от държавния бюджет е приблизително \$ 30 млн., което са около 42 млн.лв., като около 70% от нея е отделена за хардуер. Друг важен момент в работата по въвеждането на е-правителството е избирането на изпълнители и партньори на проекта. Естонците не използват скъпо струващи консултанти, а внедряват т.нар. софтуерни програми с отворени кодове, които са безплатни, а ако трябва да се заплащат някакви модификации, то те са в пъти по-евтини (Linux, OpenOffice, LAMP, JBoss, Alfresco, Google Talk).

5. Причини за изменението

Причините за изменението на резултата на България варират от такива, направени директно от държавата до тези, обусловени от развитието на технологиите и знанието навсякъде по света. Тъй като на последните (въпреки, че имат по-голяма тежест, поради необратимата си същност) не би могло да се влияе по конкретен начин и в отделна държава, особено в развитите и развиващите се страни, по-голямо значение имат причините за изменението, направени целенасочено чрез прилагането на различни политики и усъвършенстване на системата на е-правителството.

За съжаление, този индекс е реален пример за **липса на каквото и да е осезаемо развитие** през последните 5 години, въпреки 4 приети закона, 6 стратегии и повече от 300 млн. лева, похарчени от бюджета. Обясненията са: неефективни решения, неосъществими и нерационални идеи, липса на контрол при изпълнението на взетите решения, и не на последно място наличие на корупционни практики при провеждането на обществените поръчки, чрез които трябва да се осъществят основните държавни дейности, свързани с е-правителство.

6. Добра практика

САЩ

САЩ водят класацията почти всяка година от началото на издаването на индекса, а въведените практики са модел за изграждане на ефективно

е-правителство. Организацията на интернет страниците на отделните служби в САЩ е отлична и предоставя на гражданите достъп до много публикации, бази данни, видеоклипове и актуални новини. Страниците дават подробна информация за контакти, с което се улеснява намирането и свързването с различни длъжностни лица на щатско и държавно ниво.

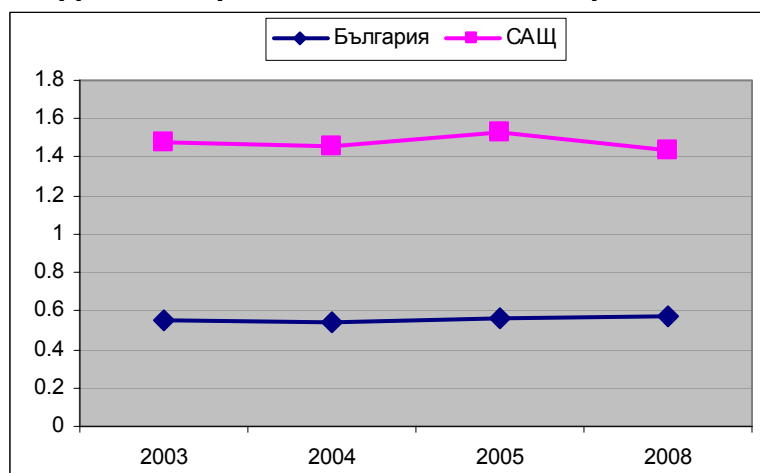
Таблица 2: Модели за най-добри практики в САЩ

Практика	Адрес
Интернет страница за е-правителството	www.egov.gov
Универсален портал за информация	www.firstgov.gov
Образователни консултации	www.ed.gov
Портал за всички сигнали	www.recalls.gov
Документи и процедури	www.fedforms.gov
Държавни помощи	www.govbenefits.gov
Помощ за студентите	www.studentaid.ed.gov
Информация за работа	www.usajobs.opm.gov

Източник: ООН

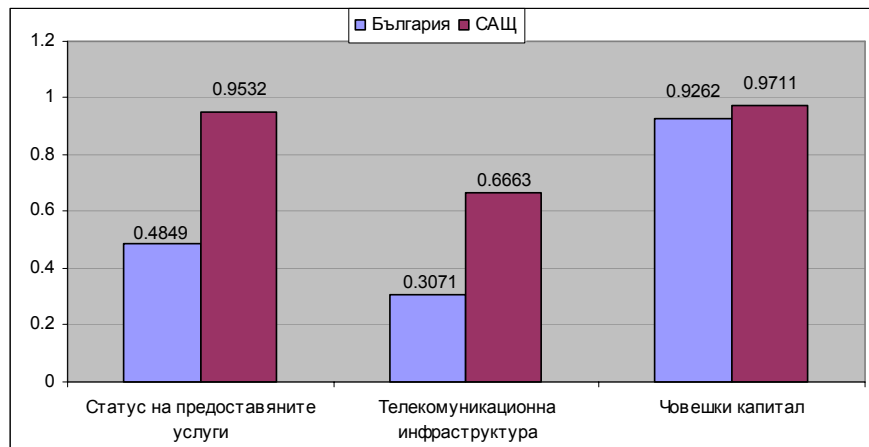
Ефективността и успехът на е-правителството в САЩ са резултат от огромния брой информация и услуги, достъпни онлайн. Всяка година щатската администрация усъвършенства системата и въвежда нови модели за е-правителство.

Фигура 5: Резултати на САЩ и България

Източник: ООН

Фигура 6: Резултати на САЩ и България за 2008 г. по компоненти

Източник: ООН

7. Препоръки

Предложенията за развитие и усъвършенстване на е-правителството в България са свързани с изграждане на технологична инфраструктура, оптимизиране на работните процеси и квалификация на човешкия капацитет в администрацията. Конкретните насоки за подобряване са:

- Изменения в законодателството – законови задължения за прилагане на ИКТ в административното обслужване, които да улесняват и ускоряват изграждането на електронното правителство.
- Целесъобразността на всяка дейност по изграждането на е-правителството задължително да се оценява по приноса и ползите, които носят на потребителите и пряко засегнатите.
- Промяна на организационната структура на администрациите в съответствие с работните процеси.
- Сътрудничество с бизнеса, учебните заведения, неправителствените организации и гражданите по изграждането и внедряването на е-правителството.
- Стандартизация – използваните хардуерни и софтуерни продукти трябва да отговарят на дефиниран набор от общоприети отворени стандарти.
- Повсеместно прилагане на интернет базирани решения – осигуряват значителни икономии при внедряване, поддръжка и развитие.
- Отворени канали за обмен на данни – осигуряване на обмен на всички документи между бизнеса, гражданите и държавата и ефективен обмен на данни между различните звена на държавната администрация за улесняване и спестяване на време и средства от многократно подаване на една и съща информация.

- Повишаване на сигурността на мрежите и информацията – защита на личните данни, защита на интелектуалната собственост, защита на потребителите.

МЕЖДУНАРОДЕН ИНДЕКС ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ

Property Rights Alliance

<http://www.internationalpropertyrightsindex.org/>

1. За Индекса

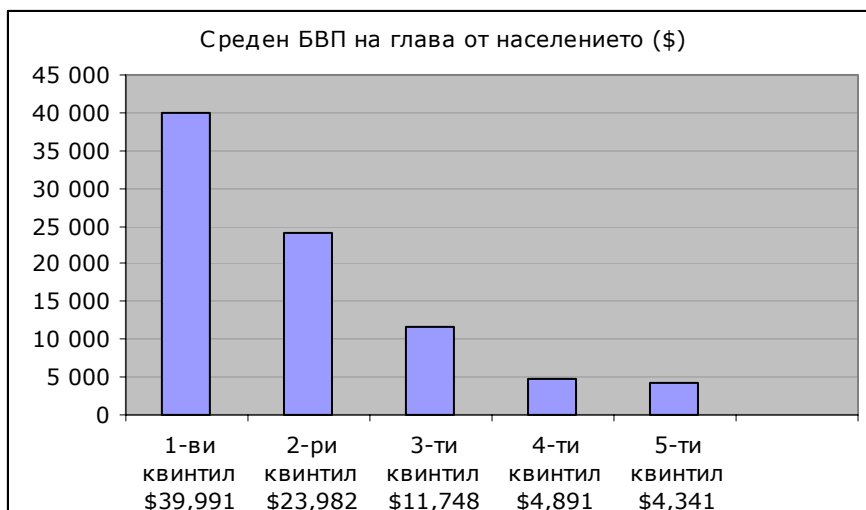
Международният индекс право на собственост 2009 (*International Property Rights Index* – IPRI) се разработва от Алианс права на собственост за трета поредна година. IPRI 2009 е сравнителен анализ на значението на защитата на правото на собственост и икономическото развитие на страните. Целта му е да изследва положителния ефект на стабилната правна и политическа среда и зачитането на физическите и интелектуалните права на собственост като ключови аспекти на икономическото развитие на държавите.

Тазгодишният доклад обхваща 115 икономики. Резултатите варират от 0 (липса на защита на правото на собственост) до 10 (висока защита на правото на собственост).

Финландия продължава да води тази класация за трета поредна година като тази година класирането ѝ се дължи на резултат от 8,7 от възможните 10 точки. С резултат от 8,5 точки втората позиция заемат Дания и Холандия. Следват Нова Зеландия, Швеция, Германия и Норвегия с по 8,3 точки. Страните в Топ 10 се допълват от Австралия и Швейцария с по 8,2 т. и Австрия, Исландия и Сингапур с по 8,1 точки. На дъното на класацията е Бангладеш с 2,5 точки.

При изчислението на индекса се набляга на връзката между ефективните режими за защита на правата на собственост и значението им за икономическото представяне на държавите. Според разпределението на средния доход между страните в 5 квинтила, държавите с по-силно право на собственост имат по-висок доход на човек от населението. Чрез използване на различни изчислителни методи може да се определи, че един пункт покачване в Индекса е равен на \$8,289 увеличаване на БВП на човек от населението.

Фигура 1: Взаимозависимост между нивото на БВП на човек от населението (в щатски долари) и класацията на държавите според Индекса, разделени на квинтили

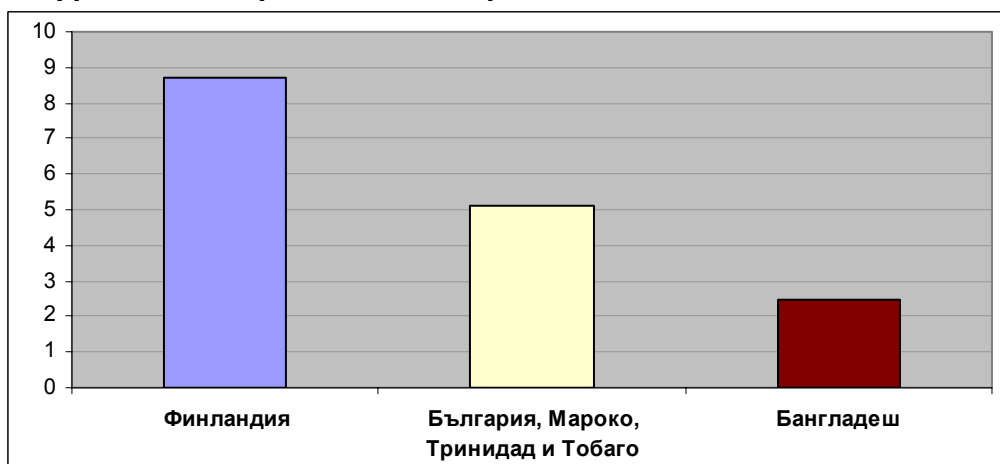
Източник: Доклад на IPRI 2009

2. Позиция на България

Мястото на България в класирането за 2009 г. е поделено с Мароко и Тринидад и Тобаго с по 5,1 от максимум 10 точки. Това нарежда страната на 59 място (от общо 115).

Въпреки че според максималната и минималната стойност, която приема индекса, България е в средата на класацията, резултатът на страната е по-близо до най-ниския отбелязан резултат – този на Бангладеш.

Фигура 2: Класиране на България

Източник: Доклад на IPRI 2009

Друго класиране, което определя резултатите на изследваните държави, е разделянето им на 5 големи групи, които обхващат по 20% от страните. Според това деление България попада в третата група, заедно със Словения, Латвия, Полша, Турция, Хърватска и Румъния.

Общият резултат на България се определя от резултатите по различните компоненти.

Таблица 1: Резултати на България

Компонент	Резултат
Правна и политическа среда	4,5
- независимост на съдебната система	3,0
- върховенство на закона	4,7
- политическа стабилност	5,8
- контрол над корупцията	4,5
Право на физическа собственост	5,6
- защита на правото на физическа собственост	3,8
- регистрация на собственост	7,8
- достъп до заеми за придобиване на собственост	4,3
Право на интелектуална собственост	5,1
- защита на правото на интелектуална собственост	3,0
- патентна защита	9,1
- пиратство на авторски права	3,2

Източник: Доклад на IPRI 2009

3. Причини за позицията

Данните от изследването показват, че все още правото на собственост в България не е добре защитено. Най-ниски са резултатите в сферата на правната и икономическата среда и най-вече по елемента „независимост на съдебната система“. Основната причина за това е влияние на различни политически и бизнес групи върху съдебната система и нейната „независимост“. Доказателство за това са доста документи като доклада на Държавния департамент на САЩ, докладите на Европейската комисия, спирането на европейските средства към страната; проверките на ОЛАФ и т.н.

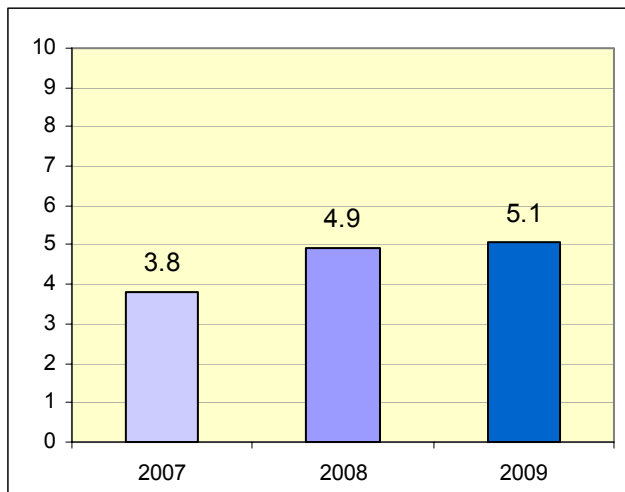
Друга проблемна област и през тази година са някои от елементите на правото на интелектуална собственост и по-специално защитата му и пиратството върху авторските права. Това отново е продиктувано от неспазването на законодателството и корупцията по всички етажи на властта.

Единственият показател, по който България има доста висок резултат, е патентната защита. Причината за това е следствие от изграждането на добра съвременна уредба, унифицирана с европейското законодателство. Въпреки това, фирмите не търсят правата си и нямат доверие в прилагането на законовите разпоредби.

4. Развитие на България

За трите поредни години на изчисляване на индекса (2007, 2008 и 2009) България има напредък, който е особено изразен през 2008 г. в сравнение с 2007 г. Въпреки това, разглеждайки крайната позиция на страната, дори и след положителния тренд забелязваме, че пълзим, вместо да скачаме напред. А това не е от полза за гражданите и бизнеса.

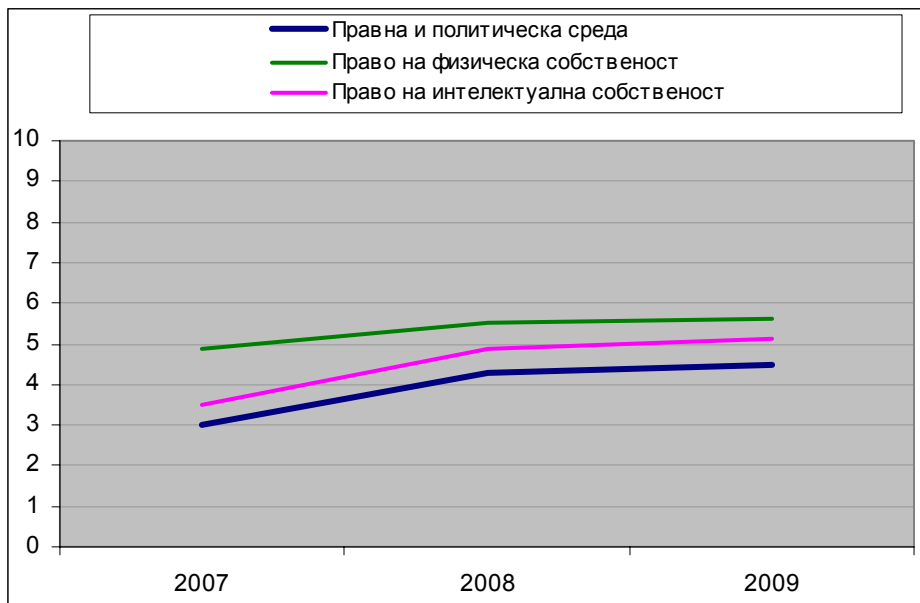
Фигура 3: Развитие на България в Индекса

Източник: IPRI 2009 Report

Страната се изкачва и в класацията като за 2009 г. разликата е 12 места в положителна посока. Конкретно по различните компоненти на индекса България има растеж от по 0,1-0,2 пункта и през 2009 г. резултатът ѝ е общо 5,1 точки от максималните 10.

Фигура 4: Резултат на България по компоненти

Източник: IPRI 2009 Report

5. Причини за изменението

Една от причините за увеличаването на резултата и покачването на страната в класацията е политическата стабилност в страната и подобрените макроикономически показатели.

Въпреки че по отношение на правото на физическа собственост страната има най-висок резултат през годините, това е продиктувано единствено от данните за регистрация на собственост, докато защитата на правата на физическа собственост и достъпът до заеми за придобиване на собственост са оценени много ниско.

България има напредък и в патентната защита, където резултатът е сравнително висок. Това е следствие от изграждане на добра уредба, унифицирана с европейското законодателство. Все още обаче фирмите не търсят правата си и нямат доверие в прилагането на законовите разпоредби.

6. Добри примери

Ел Салвадор

Добър пример е реформата в Ел Салвадор, където след края на гражданската война като важно условие за стабилизирането на мира в страната, правителството на Ел Салвадор започва поредица от институционални реформи за реструктурирането на държавата и за изграждането на пазарна икономика. Като резултат на тези усилия през 1991 г. излиза т.нар. Декрет No.17, уреждащ създаването на програмата „Ел Салвадор - страна на притежатели на собственост“ и учредяващ

Института за свобода и прогрес (ИСП), чиято основна цел е да прилага новата законова система за достъп до правото върху собствеността.

Програмата за Формализация на собствеността в Ел Салвадор и преустройството на регистрите за недвижими имоти носи впечатляващи резултати:

- 550 000 души стават законни собственици до 2004 г.
- 1,2 милиона единици недвижими имоти - 68% от всички парцели в страната - са в процес да бъдат включени в новата географска система за регистрация за ефективното определение на собствеността.
- Всички съществуващи регистри за недвижими имоти и процеси за регистрация са преустроени, спомагайки за развитието на ипотечен пазар.
- В крайна сметка цялата реформа води до бърз последващ растеж на икономиката на страната. Подобни примери могат да се намерят из целия свят в различни по развитие и отвореност икономики.

7. Препоръки

За да могат да се изведат конкретни препоръки за усъвършенстване на правото на собственост в България, трябва да се разгледат най-проблемните области, влияещи върху силата на защита на правото на собственост.

- Независимост на съдебната система и върховенство на закона – необходими са реформи за освобождаването на съдебната власт от влиянието на политически и бизнес групи, ефективна съдебна система и оптимизиране на сроковете за произнасяне.
- Регистрация на собственост – въвеждане на възможност за регистрация по интернет в Имотния регистър, опростяване на процедурата по регистрация.
- Пиратство на авторски права – това е свързано със защитата срещу пиратството в четири различни области – бизнес продуктите, записите и музикалните продукти, филмови продукти и развлекателни продукти.

ОБРАЗОВАНИЕ

PISA, TIMSS, PIRLS

1. За класациите

Качеството на образованието е изключително важно за развитието на една страна. Въпреки че е трудно да се сравнява качество на образованието в различни страни, има няколко международни класации, които правят точно това.

*Изследването PISA.*⁷ PISA (Programme for International Student Assessment – Програма за международно оценяване на учениците) се провежда от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) сред страните членки, както и в някои страни-партньори като България. PISA оценява 15-годишните ученици в три основни области – грамотност при четене, математика и природни науки, и е провеждано 3 пъти – през 2000, 2003 и 2006 г. като се подготвя следващото изследване през 2009.

*Изследването TIMSS.*⁸ TIMSS (**Trends in International Mathematics and Science Study**) е международно изследване, което измерва тенденциите в образованието по математика и природни науки. TIMSS е проект на International Association for the Evaluation of International Achievement, който се извършва заедно с Boston College на всеки 4 години. Първото е през 1995 г., най-новото е от 2007 година. Изследват се осмокласници и четвъртокласници (България участва само при осмокласниците).

Изследването PIRLS. PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) е изследване, което се извършва от IEA и Boston College. Това е международно изследване, което оценява грамотността при четене по отношение на учениците в 4 клас. Първото изследване е проведено през 2001 г., а второто – през 2006 г. Данните от второто са публикувани в края на 2007 година.

2. Позиция на България

Резултати PISA 2006

По отношение на математиката България е на 46-то място като страната е в една група с Румъния, Тайланд и Чили. Малко по-напред са Турция, Уругвай и Сърбия. България е на последно място сред всички страни от ЕС.

Прави впечатление големият процент ученици (23.9%), чиито резултати са на най-ниското ниво на владеене на математика или дори по-ниски (29.4%). Нисък е дялът на учениците, които покриват най-високото шесто ниво – едва 0.6% от всички, при средно ниво в ОИСР от 3.3% и при дял от

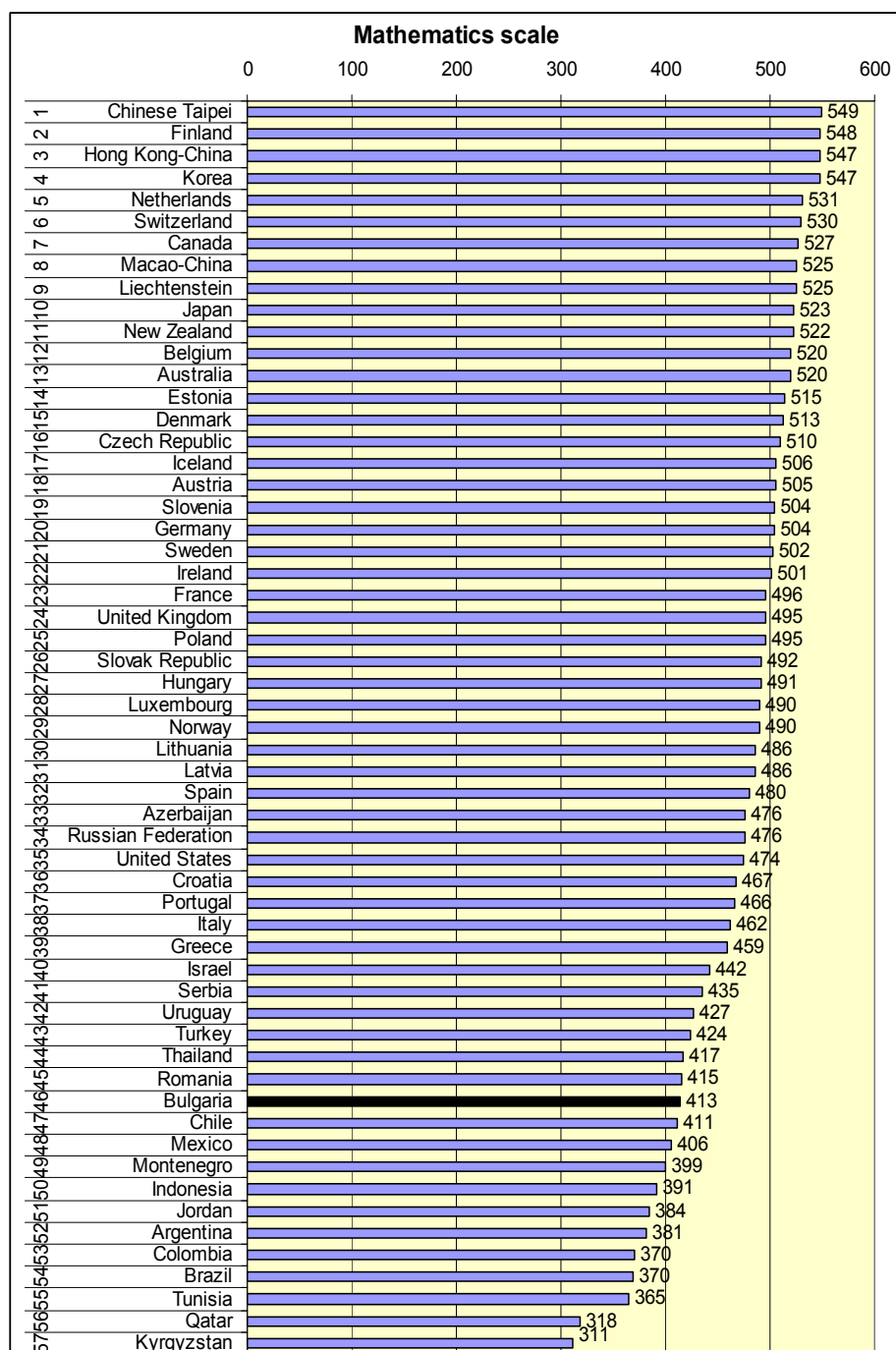
⁷ Изследването е достъпно в Интернет тук: <http://www.pisa.oecd.org>

⁸ Изследването е достъпно в Интернет тук: <http://timss.bc.edu/timss2003.html>

почти 12% в Тайван, около 9% в Корея и Хонгконг, 6.8% в Швейцария и 6.3% във Финландия.

По отношение на четенето България се нарежда на 44-то място след Мексико, Уругвай, Тайланд. От страните членки на ЕС само Румъния има малко по-лош резултат.

Фигура1: PISA 2006: Класиране на страните по математика

По отношение на природните науки България, заедно с Румъния, също заема последните места в ЕС. България се нарежда на 42-ро място. Сред всички изследвани страни, България заема второ място по най-големи различия в резултатите на учениците по природни науки. В страната има най-големи различия в резултатите на различните училища, както и едни от най-големите различия в резултатите на учениците в рамките на едни и същи училища.

Резултати от TIMSS

България се класира на 23-то място в класирането по математика (464 точки) и на 24-то място в класирането по природни науки (470 точки). За сравнение, средният резултат на всички страни по математика и природни науки е 500 точки, а при водещите страни е близо 550-600 точки.

Фигура 2: TIMSS 2007: Класиране по математика за осмокласници

Country	Mathematics Achievement Distribution	Average Scale Score
Chinese Taipei		598 (4.5)
Korea, Rep. of		597 (2.7)
Singapore		593 (3.8)
† Hong Kong SAR		572 (5.8)
Japan		570 (2.4)
Hungary		517 (3.5)
† England		513 (4.8)
Russian Federation		512 (4.1)
² † United States		508 (2.8)
¹ Lithuania		506 (2.3)
Czech Republic		504 (2.4)
Slovenia		501 (2.1)
TIMSS Scale Avg.		500
Armenia		499 (3.5)
Australia		496 (3.9)
Sweden		491 (2.3)
Malta		488 (1.2)
† Scotland		487 (3.7)
¹ ² Serbia		486 (3.3)
Italy		480 (3.0)
Malaysia		474 (5.0)
Norway		469 (2.0)
Cyprus		465 (1.6)
Bulgaria		464 (5.0)
³ Israel		463 (3.9)
Ukraine		462 (3.6)
Romania		461 (4.1)
Bosnia and Herzegovina		456 (2.7)
Lebanon		449 (4.0)
Thailand		441 (5.0)
Turkey		432 (4.8)
Jordan		427 (4.1)
Tunisia		420 (2.4)
¹ Georgia		410 (5.9)
Iran, Islamic Rep. of		403 (4.1)
Bahrain		398 (1.6)
Indonesia		397 (3.8)
Syrian Arab Republic		395 (3.8)
Egypt		391 (3.6)
Algeria		387 (2.1)
Colombia		380 (3.6)
Oman		372 (3.4)
Palestinian Nat'l Auth.		367 (3.5)
Botswana		364 (2.3)
** Kuwait		354 (2.3)
El Salvador		340 (2.8)
Saudi Arabia		329 (2.9)
Ghana		309 (4.4)
Qatar		307 (1.4)

Резултати от PIRLS

PIRLS дава най-положителни резултати по отношение на постиженията на българските ученици. Четвъртокласниците в България са много по-близо до водещите страни, отколкото до средното ниво и много над постиженията на изоставащите. България през 2006 г. има 547 точки при около 560 при водещите страни и при 500 средно ниво за всички участващи страни.

Фигура 3

Countries	Average Scale Score
Russian Federation	565
Hong Kong SAR	564
Canada, Alberta	560
Singapore	558
Canada, British Columbia	558
Luxembourg	557
Canada, Ontario	555
Italy	551
Hungary	551
Sweden	549
Germany	548
Netherlands	547
Belgium (Flemish)	547
Bulgaria	547
Denmark	546
Canada, Nova Scotia	542
Latvia	541
United States	540
England	539
Austria	538
Lithuania	537
Chinese Taipei	535
Canada, Quebec	533
New Zealand	532
Slovak Republic	531
Scotland	527
France	522
Slovenia	522
Poland	519
Spain	513
Israel	512
Iceland	511
PIRLS Scale Average	500
Moldova, Rep. of	500
Belgium (French)	500
Norway	498
Romania	489
Georgia	471
Macedonia, Rep. of	442
Trinidad and Tobago	436
Iran, Islamic Rep. of	421
Indonesia	405
Qatar	353
Kuwait	330
Morocco	323
South Africa	302

3. Развитие през годините

При PISA и TIMSS България отчита значителен спад в резултатите. При PIRLS, обаче, няма голяма промяна в резултатите.

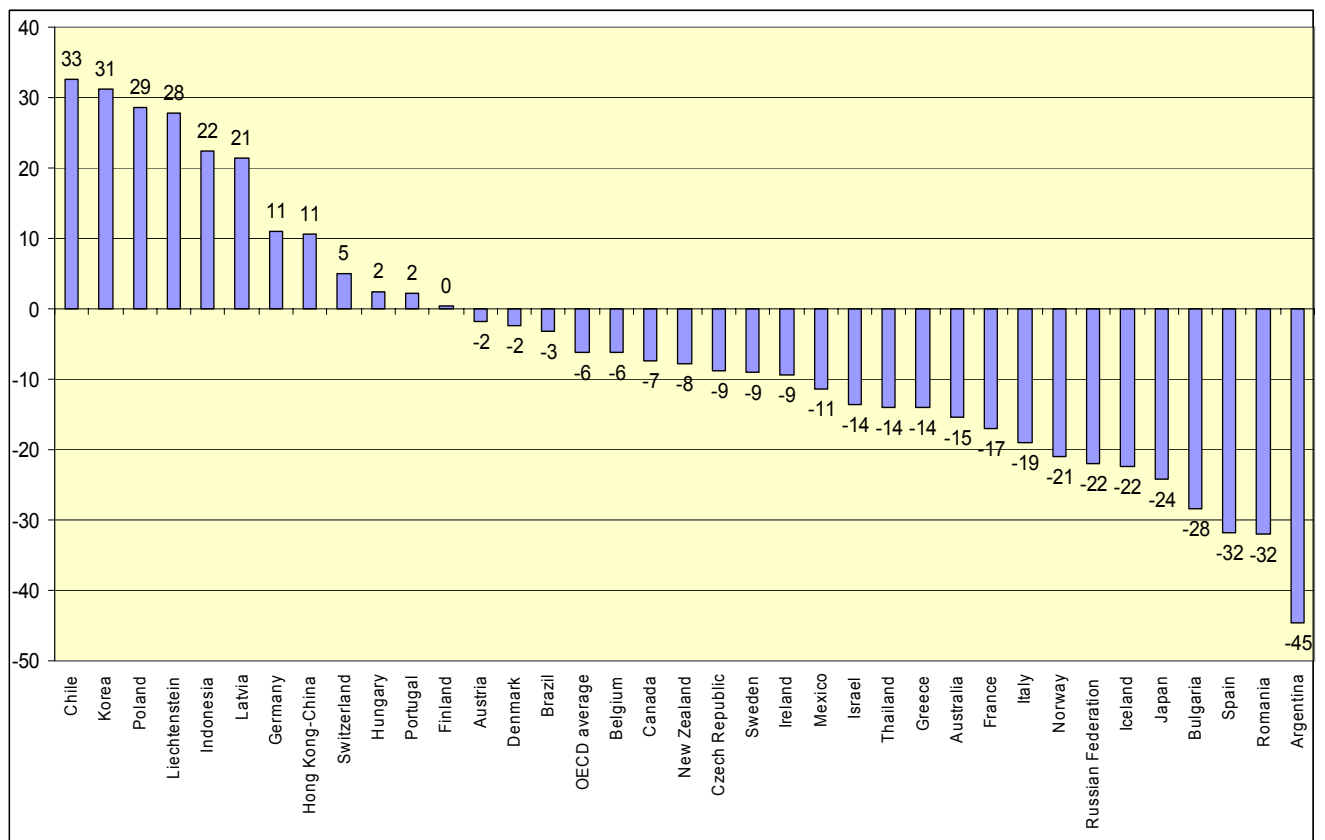
При PISA България отбелязва един от най-големите спадове в света за периода 2000-2006 година.

При TIMSS България дори поставя рекорд по най-голямо влошаване на резултатите в сравнение с всички изследвани страни за периода 1995-2007 година.

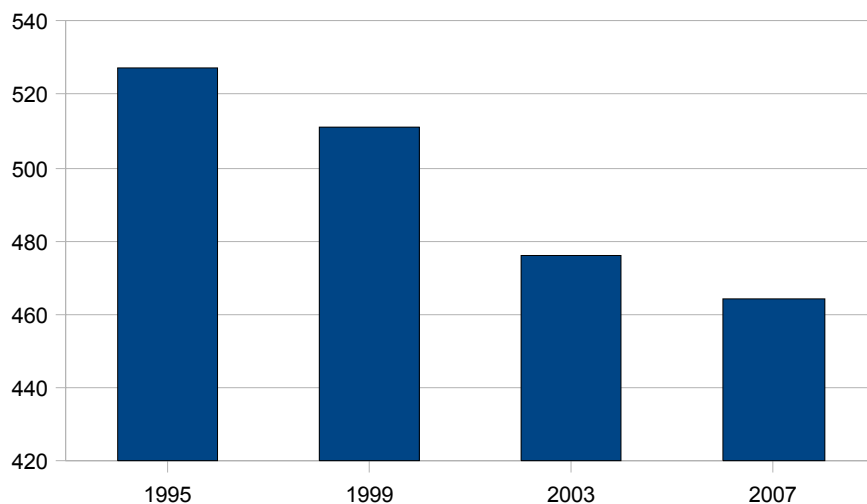
При PIRLS не се отчита значимо влошаване спрямо предишното изследване. Резултатите на българските четвъртоklasници са намалели с едва 3 точки – от 550 на 547.

Като се има предвид, че PIRLS се занимава с четвъртоklasници, а останалите изследвания се занимават с ученици, завършили основно образование, изводът е, че има относителна стабилност при ниските нива на образование, но при горните се забелязва значителен спад в качеството на образованието.

Фигура 4: Промяна в резултатите на страните по отношение на грамотността при четене PISA 2006 – PISA 2000

Фигура 4: Резултати по математика на българските осмоklasници в TIMSS по години

4. Добри примери

Естония

Естония е източноевропейската страна, която се класира на най-високи позиции по изследването на PISA 2006. Системата е децентрализирана. Бюджетите на училищата се управляват от собственика на училището, т.е. най-вече от местните власти. Отварянето, реорганизацията и затварянето на училищата отново е под контрола на местните власти. Местните власти организират регистър на учениците, които са задължени да посещават училище, осигуряват присъствието им в училище, осигуряват транспорт до и от училище, осигуряват обяд и т.н.

Общините получават финансиране от държавата на база на броя на учениците в съответната община. На частните училища се предоставят същите средства както и на държавните училища. Държавата не дава указания за това как да се харчат парите в съответните училища, местните власти се занимават с финансирането им.

Учителите се обучават в университетите като стандартите за обучение са определени от Професионалния съвет по образование. Учителите преминават и през едногодишно практическо обучение, при което преподават в училище подпомагани от инструктор-учител. В рамките на пет години всички учители трябва да преминават през допълнително обучение от най-малко 160 часа. Учителите повишават квалификацията си и в чужбина по няколко европейски програми. Директорите имат свобода да увеличават плащането на учителите според допълнително натоварване или за постигане на добри резултати.

Естонската система има сложна система от външно задавани или администрирани тестове, включително национални тестове. Изпитът в края на 12-ти клас служи едновременно като завършване на

образованието и вход за университет. Резултатите от тестовете служат за оценяване на училищата.

Накратко, в Естония образователната система е децентрализирана, включително по отношение на управлението на училищата и техните бюджети и определянето на заплатите. Финансира се чрез единен стандарт. Частните училища са равнопоставени по отношение на финансирането. Има система за външно и вътрешно оценяване на резултатите. Има система за начално обучение на учители, допълнителна квалификация и практическо обучение.

Холандия

Холандия е на пето място в изследването PISA – като този висок резултат е постигнат при относително ниски разходи за образование. Системата е доминирана от независими училища (70%) като е сравнително лесно да се открие ново училище, а държавата плаща за обучението на всяка дете, независимо от собствеността на училището.

Едно от характерните неща в Холандия са високите начални заплати за учителите, с което са конкурентни на частния сектор и се привличат по-способни младежи към професията.

Училищата получават финансиране от държавата, но са свободни сами да определят как да харчат бюджета си. Управлението на училищата се осъществява от директора. С последните промени в законодателството още повече се децентрализира управлението като държавата ще определя стандартите за качество, но как ще се преподава ще решават училищата.

5. Добри практики

Изследване на германския институт Ifo разглежда изследването PISA и причините поради които качеството на образованието е различно в отделните страни.⁹ По отношение на ресурсите основният извод е, че няма връзка между разходите за образование и постиженията на учениците, нито големите паралелки пречат на качеството на образованието. За сметка на това откриват, че по-добри резултати има в училища с по-добре образовани учители.

По отношение на институциите:

- Учениците имат по-добри резултати в образователни системи, в които има външно оценяване на изхода (например матура), както и стандартизирани тестове поне веднъж годишно.

⁹ Ludger Woessmann and Thomas Fuchs, *What Accounts for International Differences in Student Performance?*, CESIFO working paper No. 1235 (American Economic Association Annual Meeting 2005)

- Училищната автономия (при избор на учебници, разпределение на разходите, назначаването и уволняването на учителите, определяне на заплатите, определянето на съдържанието на курсовете) влияе много силно позитивно на резултатите на учениците в комбинация с външно оценяване на изхода.
- Частните училища се справят по-добре от държавните, но източникът на финансиране (държавата или частният сектор) няма влияние върху качеството.

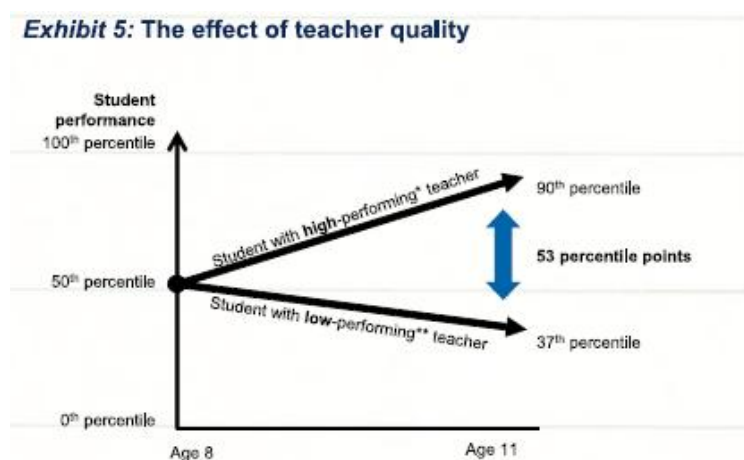
В изследване на международната консултантска компания McKinsey & Company¹⁰ системата е погледната от друг ъгъл – от типична бизнес гледна точка. Те разглеждат най-добрите образователни системи в света и свеждат различията до три елемента:

1. привличане на подходящите хора да стават учители;
2. усъвършенстването им до ефективни преподаватели
3. системата да даде най-доброто възможно преподаване на всяко дете.

Експертите от McKinsey & Co подчертават също така, че увеличаването на разходите не помага за подобряване на качеството на образованието, нито намаляването на броя на учениците в клас. От 112 изследвания 103 доказват, че няма връзка между броя на учениците в клас и качеството на образованието или връзката е отрицателна.

Основният въпрос е професионализма на учителите. Ако двама средностатистически ученика имат различни учители – единият сред най-добрите, а другият сред слабите, то резултатите им само след няколко години ще се различават драстично, с повече от 50%.

Фигура 5: Ефекти от професионализма на учителите

¹⁰ McKinsey & Co., *How the world's best performing schools systems come out on top*, September 2007

Привличане на добри учители

В системите, които постигат високо качество на образованието, се привличат най-добрите студенти да стават учители. Във всяка една страна са въведени различни практики. Например, може да има изисквания кандидатите за учители да са сред най-добрите 20-30% в съответната специалност в университета/училището, както и последващо пресяване чрез специални допълнителни тестове и обучения на всеки етап от процеса. Привличането на подходящи кандидати изисква стимули – началната учителска заплата не бива да е по-ниска от средната в икономиката; статусът на учителите трябва да се повишава – например, чрез продължаващо образование и квалификация. Във всеки случай, идеята е част от най-амбициозните и прилежни ученици/студенти да се насочат към учителската професия, тя да стане привлекателна в сравнение с други професии.

Високо ниво на преподаване

Не просто е необходимо да се привлекат най-добрите кандидати, но те трябва да станат и да поддържат нивото на добри учители. Няколко прилагани подхода:

- придобиване на практически умения още по време на образованието – значително внимание върху практика в реални училища,
- инструктори в училищата – експерти или най-добрите учители да присъстват в часовете на други учители и да им помагат за подобряване качеството на преподаване,
- избиране на най-добрите учители за директори, които да подпомагат останалите учители,
- учене един от друг – учителите присъстват на уроците на свои колеги, обсъждат, планират, подготвят се заедно и взаимно си помагат.

Добро преподаване за всяко дете

Няколко възможни подхода:

- поставяне на високи цели за това, което се очаква да се постигне,
- контрол върху резултатите, а не върху програмите за обучение,
- мониторинг на ниво училище – тестове на учениците, проверка на училищата по отношение на постиженията и процесите, които ги осигуряват (като в много случаи най-често се инспектират лошите училища, а по-рядко – добрите),
- публикуване на доклади за резултатите на училищата,

- отстраняване на ръководството на училищата, които влошават показателите си
- работа с децата, които рискуват да изостанат – специални учители работят с тях.

6. Препоръки за България

1. Външно оценяване на учениците/училищата всяка година и за всяка образователна степен (матура) по единен стандарт и от независим от училищата оценител. Публикуване на резултатите, които да се използват за оценка на управлението на училището.
2. Автономия на училищата от гледна точка на управление на бюджета и избора на учебниците и съдържанието на учебните предмети, определяне на заплатите, назначаване и уволняване на учителите, определяне броя на учениците в паралелка.
3. Правилото „парите следват ученика“ да обхване и частните училища.
4. Стимулиране на най-добрите ученици и студенти да се насочат към педагогически специалности. Повишаване квалификацията на учителите. Използване на бизнес практики за привличане на добри специалисти в образователната система.
5. Обвързване на плащанията по социалните програми с редовното посещаване на училище на децата в семейството.
6. Децентрализация на назначаването на директори и възможности за уволнение на директора при неизпълнение на поставените цели за качество на образованието. Бонуси за директорите и училищата, които поддържат високо ниво на образование или повишават качеството му.
7. Училищата с лоши резултати от външното оценяване да бъдат поставяни под специално наблюдение и ако не се подобри състоянието в определен срок, финансирането по единен стандарт се спира.

1. За индекса

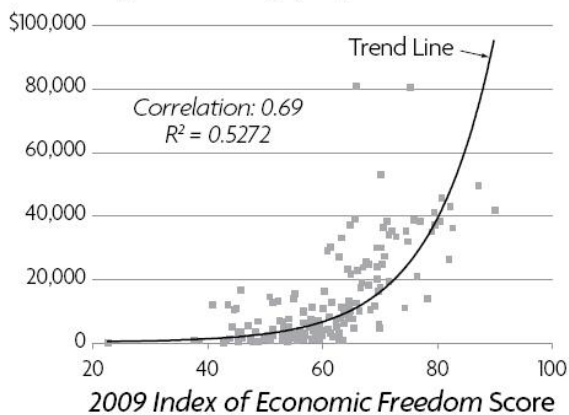
Индексът на икономическата свобода се публикува вече за 15-ти път от фондация Херитидж и в. Уолстрийт джърнъл като през 2009 г. индексът обхваща 183 страни по света. Икономическата свобода е фундаменталното право на всеки човек да контролира своя труд и собственост. В страните с икономическа свобода индивидите са свободни да работят, произвеждат, потребяват и инвестират по предпочитан от тях начин като това право се защитава от държавата и държавата не го ограничава.

Фигура 1: Връзка между икономическа свобода и просперитет

Economic Freedom and Prosperity

Each dot represents a country in the Index of Economic Freedom.

GDP Per Capita, Measured by
Purchasing Power Parity (PPP)

Source: 2009 Index of Economic Freedom (Washington, D.C.: The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, Inc., 2009), at <http://www.heritage.org/index>; International Monetary Fund, World Economic Outlook database, April 2007, at <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/01/weodata/index.aspx>.

Chart 3 heritage.org

Източник: Индекс на икономическата свобода

Икономическата свобода се измерва по 10 показателя: бизнес свобода, търговска свобода, фискална свобода, големина на правителството, парична свобода, инвестиционна свобода, финансова свобода, право на собственост, свобода от корупция и трудова свобода. Всеки

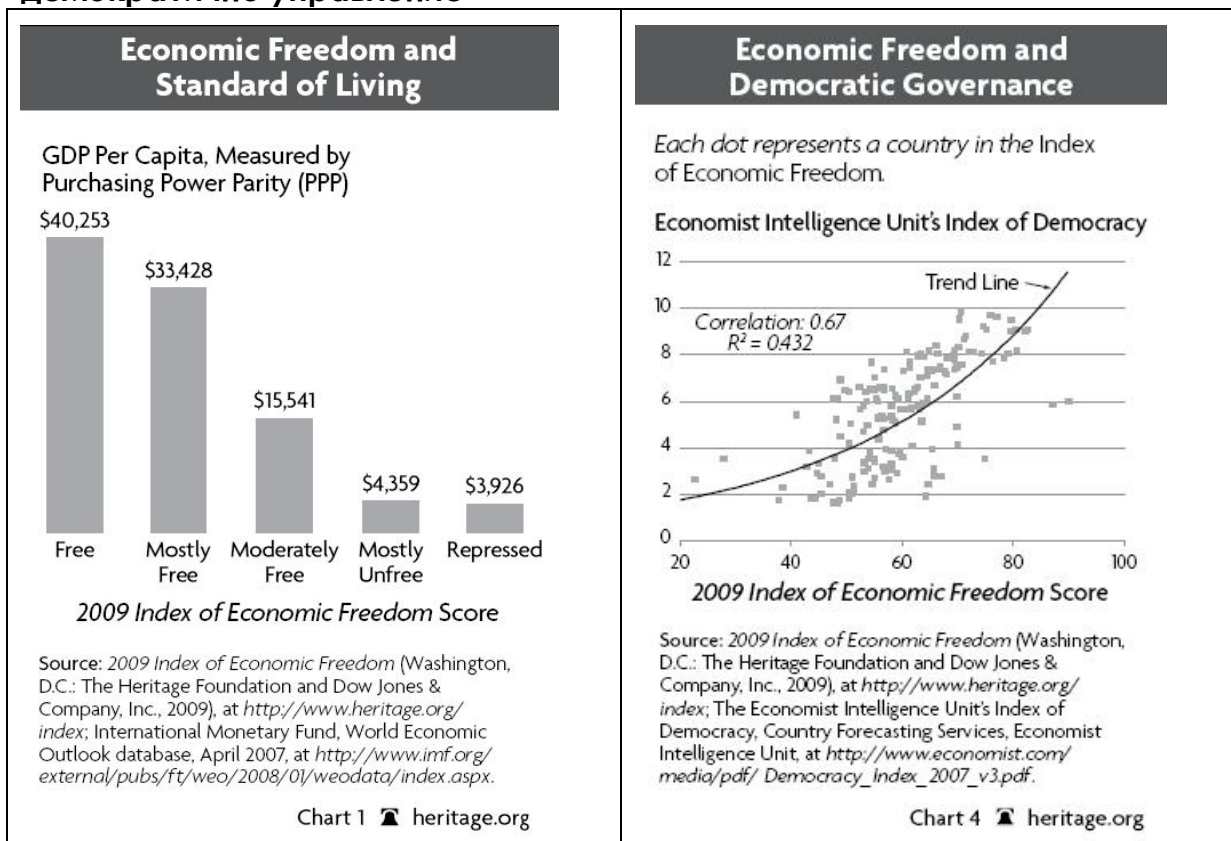
показател има еднаква тежест при изчислението на икономическата свобода, като най-високата теоретична икономическа свобода в една страна е 100%, а най-ниската е 0%.

Икономическата свобода и благосъстоянието са взаимосвързани и обусловени. В страните с по-висока икономическа свобода доходът на човек от населението е по-висок и расте по-бързо. Икономически несвободните страни са бедни.

В допълнение, промяната в индекса на икономическа свобода на една страна също води до сериозно влияние върху икономиката. В страните, които намаляват най-много своята икономическа свобода, икономическият растеж на човек от населението е едва 1.5% средногодишно. Страните, които постигат най-големи повишения в икономическата свобода реализират дълготраен икономически растеж от около 8% средногодишно за дълги периоди.

Икономическата свобода е свързана и с други показатели. Индексът на икономическа свобода е корелиран с демокрацията, индекса на човешко развитие на ООН, индекса на околната среда, намалението на бедността и пр. В много случаи връзката е двустранна – например, по-високото ниво на икономическа свобода води до политическа свобода и обратно, по-високата политическа свобода води и до последващо увеличаване на икономическата свобода.

Фигура 2: Връзка между икономическата свобода и условия на живот, демократично управление

2. Позиция на България и причини

През 2009 г. България се нарежда на 56-то място в света с 64.6% икономическа свобода, което е над средната стойност за всички страни по света. Според групирането на индекса България е умерено свободна страна.¹¹ В Европа България е на 26-то място сред 43 страни.

България има сравнително висок резултат при фискалната свобода (86.2%) заради относително ниските нива на преките данъци - 10% корпоративен данък и 10% данък върху доходите. Подобен е и резултатът по търговска свобода, основно заради присъединяването на страната към ЕС, влизането в отворения пазар на съюза и възприемането на относително ниските митнически тарифи на ЕС към трети страни.

Най-лоши резултати България отбелязва по отношение на право на собственост - едва 30%. Причината е съдебната система, която е независима според конституцията, но не е ефективна при решаването на търговски спорове, изпълнението на договори и право на собственост. Друг нисък резултат има при свобода от корупция (41%), тъй като според изследванията на Трансперънси интернешънъл корупцията в страната е широко разпространена. Големината на правителството, измерена през размера на държавните разходи, също е твърде висока – това е третият най-нисък показател за България в индекса.

3. Развитие през годините и причини за прогреса

През 90-те години на 20-ти век икономическата свобода в България е на сравнително ниско ниво, под 50%, и намалява. Едва към края на 90-те години започва постепенен процес на повишение в резултат на започналите икономически реформи след голямата криза и хиперинфлацията от 1996-1997 година.

Фигура 3: Резултат на България

¹¹ Страните се разделят в пет категории – свободни, преобладаващо свободни, умерено свободни, преобладаващо несвободни и репресирани. Повече за класирането на България може да видите в страницата на индекса: <http://www.heritage.org/index/country/bulgaria>

Източник: ИПИ

Най-голямо подобрене за последните 15 години има при паричната и фискалната свобода. Увеличението на паричната свобода се дължи на валутния борд, стабилния лев и освобождаването на цените. В резултат на въвеждането на валутен борд инфлацията намаля до едноцифрени проценти годишно – докато преди това инфлацията беше средно стотици проценти годишно, а в някои години достигна и хиляди проценти. Голямото увеличение на фискалната свобода се дължи на намаляването на прякото данъчно облагане. В средата на 90-те години данъкът върху печалбите и данъкът върху доходите бяха над 40% всеки, докато днес и двата данъка са в размер на 10%.

Търговската свобода също отбелязва значително увеличение в резултат на намаляването на митата, влизането в отворения пазар на ЕС и възприемането на по-ниските общи мита на ЕС към трети страни. При повечето от останалите показатели също има известно подобрене.

Голямо влошаване за последните 15 години има при правото на собственост. Отговорни за това са неработещата съдебна система и институциите, защитаващи върховенството на закона. Неслучайно доверието към съдебната система и полицията в България е най-ниско в сравнение с всички останали страни членки на ЕС.

4. Добри примери

Страната с най-висока икономическа свобода в света е Хонгконг. Страни с над 80% икономическа свобода са още Сингапур, Австралия, Ирландия, Нова Зеландия, САЩ и Канада. В топ 10 влизат също така Дания, Швейцария и Великобритания.

Класиране по индекса на икономическа свобода 2009

Най-свободни:

1. Хонгконг
2. Сингапур
3. Австралия
4. Ирландия
5. Нова Зеландия
6. САЩ
7. Канада
8. Дания
9. Швейцария
10. Великобритания

Най-малко свободни:

170. Сао Томе и Принсипи
171. Либия
172. Коморски острови
173. Конго
174. Венецуела
175. Еритрея
176. Мианмар
177. Куба
178. Зимбабве
179. Северна Корея

*** за четири страни няма достатъчно данни (180-183 място)**

В Европейския съюз страната с най-висока икономическа свобода е Ирландия, следвана от Дания и Великобритания. В Европа най-ниска икономическа свобода имат Русия, Украйна и Беларус.

Топ 10 по икономическа свобода в ЕС

1. Ирландия
2. Дания
3. Великобритания
4. Холандия

5. Естония
6. Люксембург
7. Финландия
8. Белгия
9. Австрия
10. Кипър

Ирландия

Ирландия е страната от ЕС с най-високо класиране в класацията по икономическа свобода и това ѝ помага да постигне забележителни резултати в икономиката. Развитието на Ирландия през 90-те години се определя често като “икономическо чудо” – и това е съвсем обосновано.

През 80-те години на 20-ти век Ирландия е сред най-бедните страни в ЕС – заедно с Гърция. Само десетилетие и половина по-късно Ирландия вече е втората по богатство страна в ЕС, като само Люксембург е по-напред. През 2007 г. според Евростат Ирландия има брутен вътрешен продукт на човек от населението (по паритет на покупателната способност), който е 150% от средното ниво в ЕС.

Ирландия постига добрите икономически резултати през 90-те години именно благодарение на увеличаването на икономическата свобода. Страната намалява размера на правителството като ограничава държавните разходи до около 30% от БВП, въвежда и поддържа най-ниско в ЕС облагане на печалбите, както и ниско облагане на труда с осигуровки (общото данъчно-осигурително бреме върху труда също е най-ниско в ЕС).

Страната либерализира международната търговия и вътрешните пазари. Допуска се конкуренция и се разбиват монополи – транспорт, природен газ, телекомуникации, енергетика и други. Пазарът на труда също е гъвкав. Намалява се административната намеса в икономиката до сравнително ниски нива, а съдебната система е бърза и ефективна.

За разлика от други страни чиято цел е да “усвояват” еврофондовете, в Ирландия те се управляват точно както и останалите бюджетни средства и се подчиняват на същите приоритети. Избягва се корупцията и разхищаването на средства от еврофондовете за разлика от практиката в други страни. Въпреки всичко, еврофондовете допринасят за малка част от икономическото развитие на страната – повечето се дължи на увеличаването на икономическата свобода, т.е. на вътрешната икономическа политика.

Естония

Естония е на 13 място в света по икономическа свобода и на 5 място в ЕС. Това е най-високо изкачилата се източноевропейска страна в класацията по икономическа свобода на фондация Херитидж и в Уолстрийт джърнъл. В резултат икономическите ѝ постижения са също най-добри в Източна Европа.

Естония започва прехода в началото на 90-те години на 20-ти век както останалите бивши социалистически страни, като дори е в по-лошо положение, доколкото е част от СССР и тепърва трябва да възстановява държавността си. Въпреки това, през следващите години страната постига забележителни икономически успехи. Страната отбелязва най-бързото увеличение на дохода на човек от населението сред кандидат-членки и нови членки на ЕС за десетилетието от 1997 до 2006 година.

Естония е уникална страна, тъй като не се страхува да въвежда необикновени мерки. Докато други страни извършват определени реформа едва когато всички останали са го направили, Естония обикновено е първа – като формулира и реализира реформи, които малко други страни са правили.

Някои естонски реформи:¹²

- През 1992 г. Естония въвежда валутен борд - фиксира местната валута за германската марка при пълно покритие на паричната маса с валутни резерви. Това довежда до край на хиперинфлацията и макроикономическата нестабилност и осигурява основа за икономически растеж.
- През 1994 г. се въвежда плосък данък – сравнително ниска единна ставка за облагане на доходите на физическите лица и фирмите. По това време в Европа никой не е чувал за плосък данък, но въвеждането му в Естония е толкова успешно, че само за десетилетие тази политика се разпространява в една четвърт от страните в Европа.
- Приватизира държавните компании – освен че приватизацията е бърза, тя се извършва ефективно и прозрачно (директор на приватизацията е бивш мениджър на шведската група АВВА).
- През 2000 г. въвежда нулев данък върху реинвестираната печалба – отново уникална реформа, която насърчава инвестициите и икономическия растеж дотолкова, че само две години след извършването ѝ държавният бюджет има повече приходи от данък печалба отколкото преди въвеждането на нулевата ставка.
- Премахва пречките пред международната търговия - Естония е една от малкото страни в света, която напълно премахва митата.

¹² Виж Георги Ангелов, Лъчезар Богданов и Калин Христов, "Състояние на новите страни членки две години след присъединяването към ЕС – рискове и предизвикателства", Институт "Отворено общество" – София, 2007

Това е изключително благоприятно за бързото развитие на търговията и икономиката.

- Прозрачност на правителствените разходи – още едно от уникалните постижения на Естония е достъпността на данни за всички държавни разходи в интернет. Тази прозрачност е силен антикорупционен фактор и увеличава ефективността на държавните разходи.
- Електронно правителство – използването на информационните технологии в администрацията спестява много усилия на гражданите, намалява корупционния риск и увеличава производителността на държавните служители. От 2001 г. данъчните декларации могат да се попълват и подават лесно по интернет.

5. Препоръки за България

България трябва да повиши значително икономическата си свобода, за да не е сред последните в ЕС, а да се изкачи след първите. Това е предизвикателство за страната, но не е невъзможно, както показват примерите на Ирландия и Естония.

Най-важно е България да насочи усилията си към подобряване тези показатели, по които отчита най-лоши резултати – права на собственост, корупция и размер на правителството. В сравнение с много други страни, именно тези показатели влошават класирането на България.

Право на собственост

Необходими са институционални реформи в съдебната система, които да я направят по-ефективна и ползваща се с доверието на обществото институция. Европейската комисия също осъзнава проблема със съдебната система, тъй като от началото на членството на България в ЕС наблюдава и оказва натиск за реформиране на системата.

Корупция

Корупцията трябва да се намали чрез повече прозрачност, намаляване на безконтролната власт на бюрокрацията, ограничаване на свръхрегулирането. Това са мерки, свързани и с бизнес средата, но които имат като ефект намаляване на възможностите за корупция. В допълнение, необходимо е ефективно разследване и наказване на корупцията, включително по високите етажи на властта.

Размер на правителството

Размерът на правителството трябва да бъде снижен чрез по-голяма ефективност на държавните разходи (които са сред най-неефективните

в ЕС) и намаляване на размера им като дял от БВП (съответно, намаление на данъчно-осигурителното бреме). Това би могло да стане чрез ефективно прилагане на системата на програмно бюджетирание, която може да позволи ефективна конкуренция между различни проекти, както и закриване на неефективни ведомства, проекти и програми.

Други мерки за увеличаване на икономическата свобода са свързани с подобряване на бизнес средата, намаляване на бюрократичните пречки и либерализация на икономиката. По-голямата гъвкавост на пазара на труда, както и влизането в еврозоната и либерализацията на цените ще увеличат съответно трудовата и паричната свобода.

ОТВОРЕН БЮДЖЕТ - БЮДЖЕТНА ПРОЗРАЧНОСТ

Инициатива Отворен бюджет

www.openbudgetindex.org

1. За индекса

Индексът Отворен бюджет е единственото международно независимо сравнително изследване на бюджетната прозрачност. През 2008 г. то включва 85 страни и оценява степента, в която правителствата осигуряват на обществото навременна и подробна информация за бюджета и възможности за участие в бюджетния процес.

Индексът е дело на Инициативата Отворен бюджет, която е част от International Budget Partnership на американския Center on Budget and Policy Priorities, базиран във Вашингтон. Индексът се обновява веднъж на две години на базата на въпросник за всяка една страна.

Въпросникът се състои от 123 въпроса, които покриват четирите фази на бюджетния процес – подготовка, парламентарно одобрение, прилагане и одит - и оценяват доколко достъпна е бюджетната информация на всяка фаза на процеса. Във всяка страна има местен, независим от правителството и партиите, изследовател или изследователски екип, който попълва въпросника и обосновава отговорите. Въпросниците минават през няколко прегледа и рецензии от експертите във Вашингтон и независими експерти в съответните страни.

Бюджетът е държавният план за начина на разходване на публичните ресурси за посрещане на публичните нужди. Прозрачността означава, че всички граждани имат достъп до информация за това колко се харчи по различните бюджетни пера, какви приходи се събират, как се разходват публичните ресурси.

Прозрачността е първата стъпка, необходима за бюджетната отговорност на правителствата. Отворените бюджети овластяват гражданите като им дават възможност да си съставят мнение по въпроса дали техните правителства управляват добре обществените фондове.

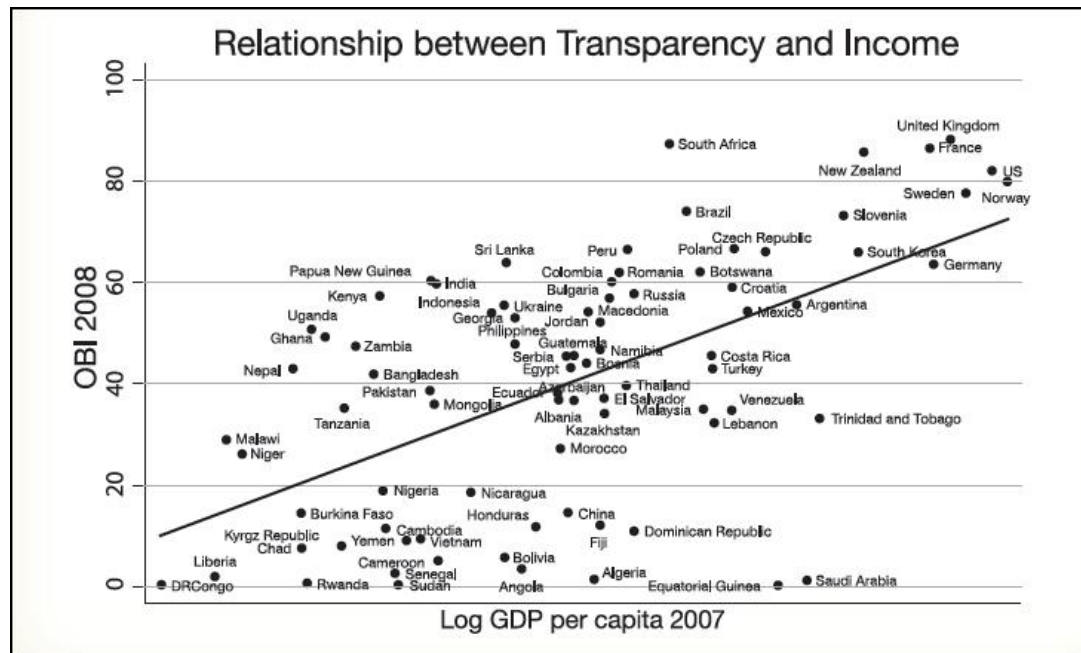
Прозрачността на бюджета намалява възможностите за неефективни държавни разходи, ограничава корупционните практики, насърчава икономическото развитие и намалява бедността. Обратно, затвореният бюджетен процес и ограничаването на достъпа до бюджетна информация дава възможност за укриване на непопулярни, разточителни и корупционни разходи и съответно намаляват възможностите за използване на тези ресурси за други, по-смислени цели.

Много правителства произвеждат бюджетни документи за вътрешна употреба, но не ги публикуват. Те могат да увеличат бюджетната

прозрачност като просто публикуват тази информация и по този начин позволят на гражданите да участват ефективно в бюджетния процес.

Според доклада към индекса на отворения бюджет за 2008 г. има силна корелация между бюджетна прозрачност и доход на човек от населението. Страните с високо ниво на бюджетна прозрачност обикновено имат високи доходи. От друга страна, страните с ниско ниво на бюджетна прозрачност най-често имат ниски доходи (виж графика 1).

Графика 1: Пропорционална връзка между бюджетна прозрачност и доход на човек от населението

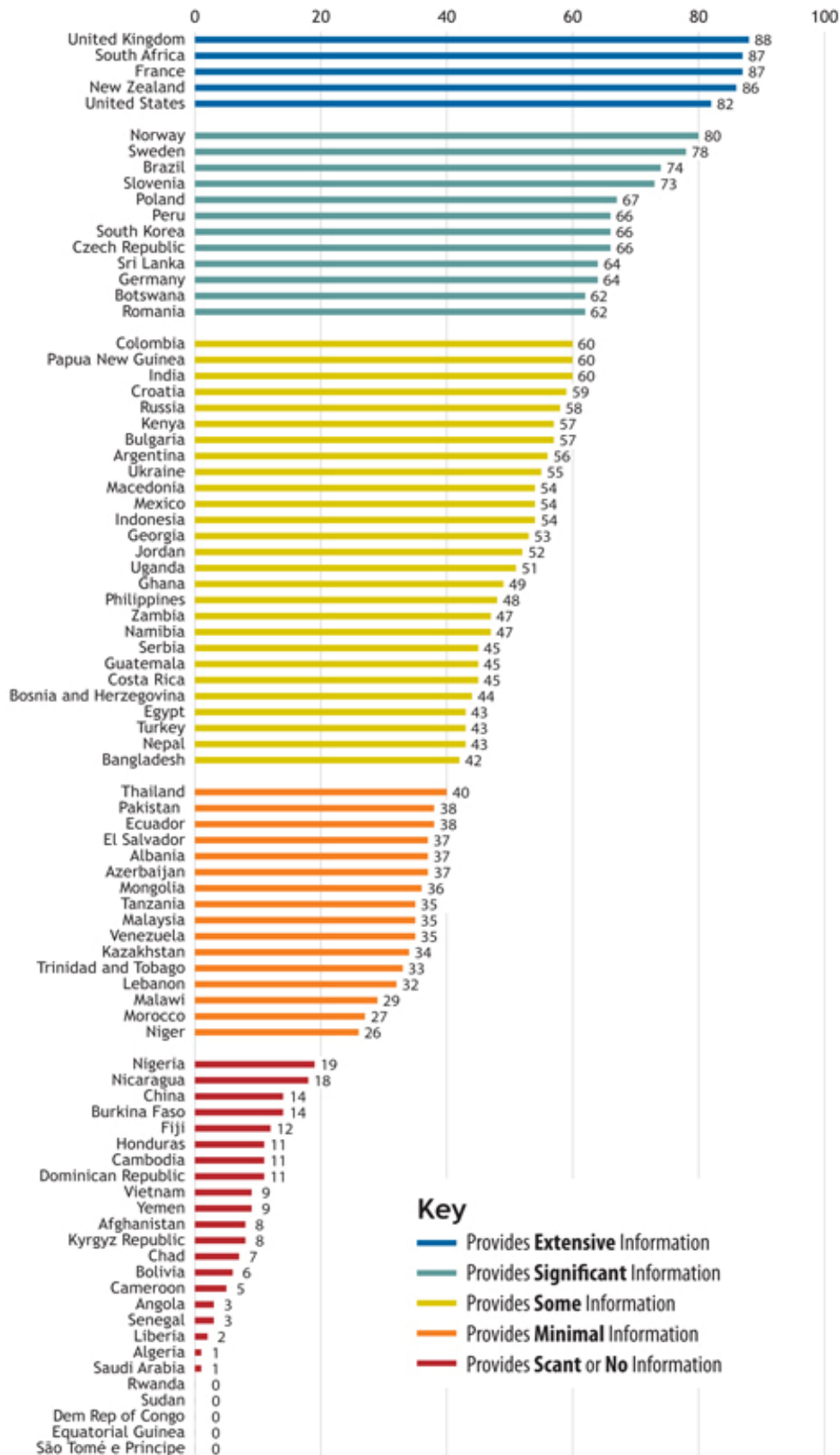
Източник: Индекс Отворен бюджет

2. Позиция на България

През 2008 г. България се нарежда на 24 място в индекса на отворения бюджет с 57% бюджетна прозрачност. България все още не е достигнала най-добрите примери на бюджетна прозрачност. В класацията България е наравно с Кения и е между Русия и Аржентина. Всички страни от ЕС, които са включени в индекса, са по-напред в класирането от България.

България не се нарежда сред най-добрите примери по бюджетна прозрачност, тъй като много детайли по бюджета не се публикуват – включително данни по отделни програми, приходи, разходи, индикатори и т.н. Някои бюджетни документи се произвеждат само за вътрешни цели и не се публикуват, т.е. не са достъпни за обществото.

Графика 2: Класация на бюджетната прозрачност – Отворен бюджет 2008

3. Развитие

България повишава значително бюджетната си прозрачност в периода 2006-2008 г. При 47% прозрачност през 2006 г. тя достига 57% през 2008 г. като по този начин страната се нарежда сред страните с най-значително подобрене на прозрачността на бюджета. Подобриенето на индекса се дължи основно на въвеждането на практика за изготвяне и публикуване на програмни бюджети на министерствата, както и по-честото публикуване на данни и документи в интернет, което осигурява повече информация за държавните разходи.

Таблица 1: Страни с най-значително подобрене на бюджетната прозрачност (2006-2008)

Страна	Подобрение в индекса
Египет	25
Грузия	20
Хърватия	17
Шри Ланка	17
България	10
Кения	9
Папуа Нова Гвинея	9
Непал	7

Източник: Индекс Отворен бюджет

Като цяло българската бюджетна прозрачност се увеличи значително през последните 15 години. Държавният бюджет от нещо като държавна тайна се превърна в сравнително открит документ, с множество документи към него, публикувани в интернет. Информацията за изпълнението на държавния бюджет се публикува всеки месец, както и информацията за държавните дългове. Приет беше и Закон за достъп до обществена информация, чието прилагане постепенно се подобрява.

4. Добри примери

Страната с най-добра бюджетна прозрачност в света е Великобритания, която има 88% прозрачност според индекса Отворен бюджет 2008. Друга европейска страна, сред най-добрите пет страни в света, е Франция. На практика и в двете страни се публикува почти цялата възможна бюджетна информация, с необходимите детайли и на всеки един етап от бюджетната процедура – от началото на процеса, през приемането и изпълнението, до отчитането и одита. Фактът, че страни като Бразилия, Република Южна Африка и Словения също успяват да постигнат сравнително високи нива на бюджетна прозрачност е показателен, че прозрачността не е нещо, което само развитите страни могат да имат.

5. Препоръки за България

България може и трябва да си постави за цел да се изкачи до най-високото ниво на бюджетна прозрачност – над 80% прозрачност. За да се случи това, е необходимо публикуване на повече и по-детайлна информация за държавния бюджет и бюджетния процес.

Няколко конкретни препоръки:

- По-малко откази на достъп до информация,
- Публикуване на бюджетни документи, които в момента са само за вътрешно ползване,
- Създаване на механизъм за преглед на изпълнението на препоръките на Сметната палата,
- Публикуване на по-детайлна информация, включително за квазифискалните дейности на правителството, държавните компании, финансовите и нефинансовите активи на държавата и условните задължения,
- Подобряване на индикаторите за изпълнение, които измерват постигането на целите в отделните програми и политики; периодична оценка на отделните програми,
- Повече възможности за участие на гражданското общество в процеса на изготвяне на бюджета,
- Увеличаване на контролната функция на парламента и експертния му капацитет да я изпълнява.

ИКОНОМИЧЕСКА СВОБОДА ПО СВЕТА

Институт Фрейзър и Мрежа за икономическа свобода

<http://www.freetheworld.com>

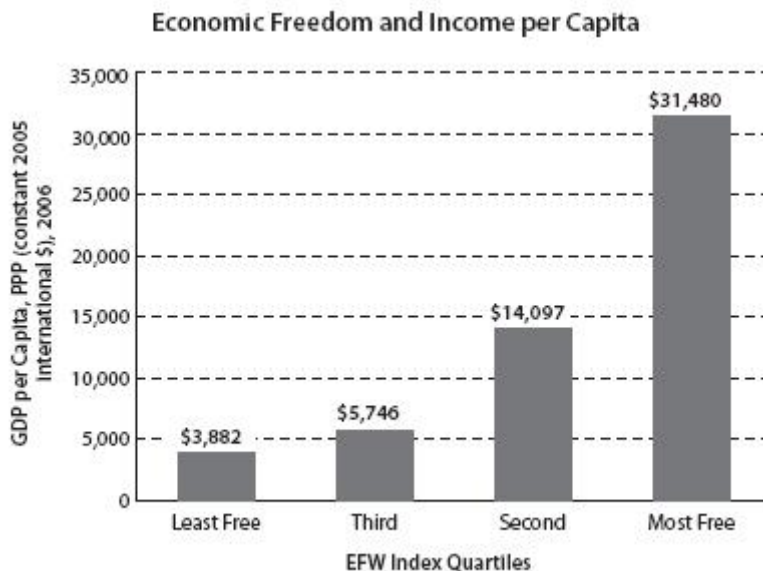
1. За индекса

Индексът на икономическата свобода по света се публикува от 22 години и през 2008 г. обхваща 141 страни. Началото е поставено със серия конференции, организирани от канадския институт Фрейзър. В разработването на индекса участват 60 учени, сред които трима Нобелови лауреати – Милтън Фридман, Дъглас Норт и Гари Бекер. Целта е да се създаде подробен измерител на икономическата свобода за голям брой страни.

Основните компоненти на икономическата свобода са:

- Личният избор
- Доброволната размяна, координирана от пазара
- Свободата за навлизане и конкуренция на пазара
- Защита на индивидите и тяхната собственост от агресия от други лица.

Фигура 1: Връзка между икономическа свобода и доход на човек от населението

Източник: Икономическа свобода по света

Индексът на икономическата свобода по света измерва икономическата свобода в пет основни категории:

- Размер на правителството: разходи, данъци и предприятия;
- Правна структура и сигурност на правата на собственост;
- Достъп до стабилни пари;
- Свобода на международната търговия;
- Регулиране на кредита, труда и бизнеса.

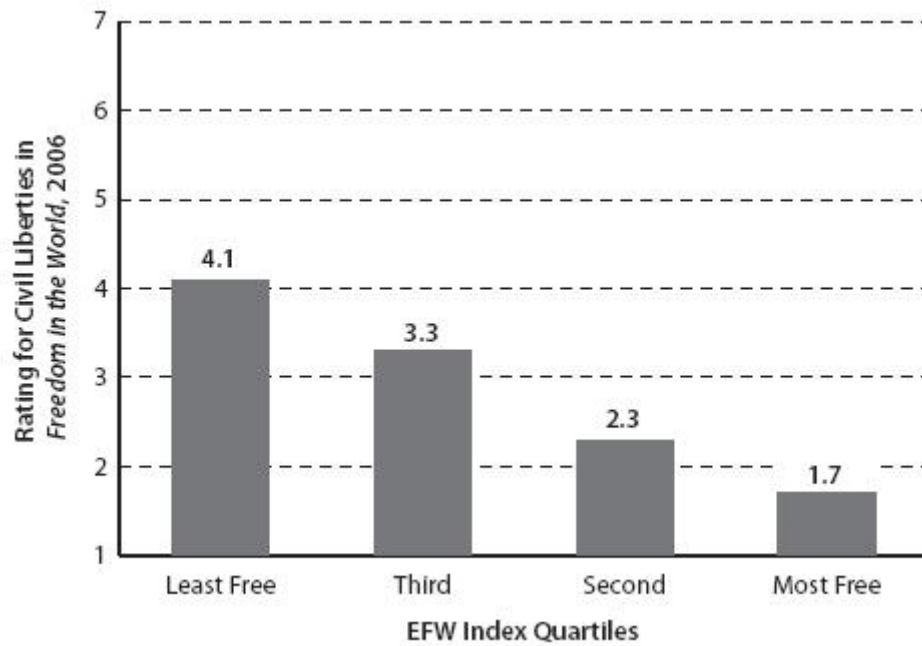
Петте основни категории се разделят на 23 подкатегории, много от които се състоят от по няколко компонента. Като цяло индексът се състои от 46 различни индикатора.

Всеки компонент и индикатор получава оценка от 0 до 10 като 10 е най-добрата възможна оценка, а 0 – най-лошата. Чрез осредняване на резултатите се получава оценката за всяка подкатегория и категория, а чрез осредняване на резултатите по отделните 5 основни категории се получава общата оценка за съответната страна – която също е между 0 и 10.

Икономическата свобода е силно свързана с дохода на човек от населението – страните с по-висока икономическа свобода постигат по-високо благосъстояние, измервано през дохода на човек от населението. Икономическата свобода също така увеличава притока на преки чуждестранни инвестиции като страните, които са най-свободни икономически, получават над два пъти повече инвестиции от тези, които са най-несвободни.

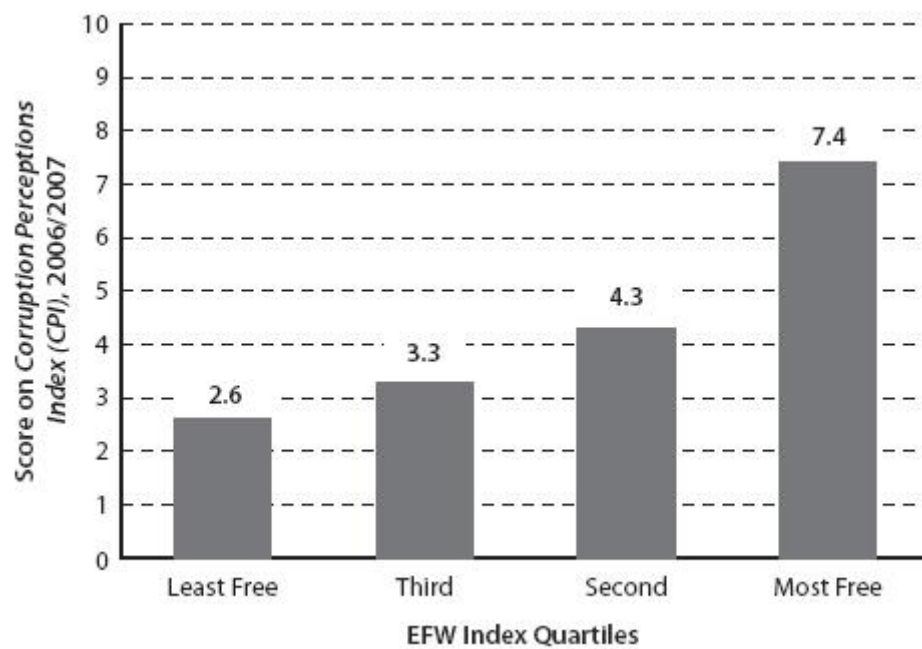
Икономическата свобода върви ръка за ръка с гражданските и политическите свободи. В допълнение, икономическата свобода намалява възможностите за корупция, увеличава качеството на живота и намалява бедността.

Фигура 2: Икономическата свобода върви ръка за ръка с гражданските свободи

Източник: Икономическа свобода по света

Фигура 3: Икономическата свобода намалява възможностите за корупция

Източник: Икономическа свобода по света

2. Позиция на България и причини

В индекса на икономическа свобода по света за 2008 г. България има оценка от 6.8 и се нарежда на 68-мо място от 141 страни включени в изследването. Оценката на България е малко над средното ниво по света.

От петте основни категории на икономическата свобода, България има най-ниски резултати в две от тях – размер на правителството и правна структура и сигурност на правото на собственост. В категорията размер на правителството най-ниска оценка България получава по показателя държавни предприятия и инвестиции, тъй като в страната функционират твърде много държавни компании. Друга голяма слабост е високото облагане на доходите с осигуровки. Държавните разходи също са твърде високи.

В категорията правна структура и сигурност на правото на собственост най-лоши са резултатите при компонентите съдебна независимост и съдебна непристрастност – които се базират на изследване от Доклада за глобална конкурентоспособност. Други слаби компоненти са защита на правата на собственост и правно прилагане на договорите. Като цяло, основните проблеми в тази област са свързани със съдебната система и нейното неефективно функциониране.

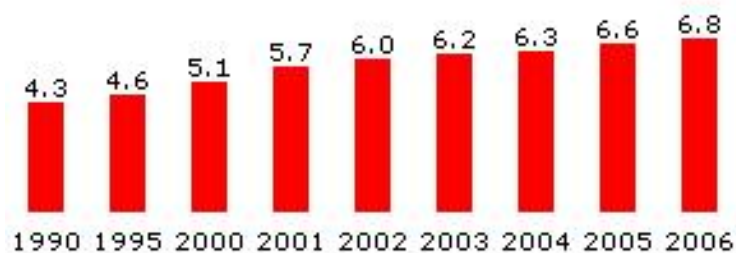
При регулирането на бизнеса България има най-лоши резултати при компонентите контрол върху цените – тъй като много цени все още се контролират от правителството; административни изисквания и бюрократични разходи, тъй като бюрократичните пречки са високи. Проблем създава и голямата бюрокрация при плащането на данъците.

България има сравнително високо класиране в категорията достъп до стабилни пари – заради въведения валутен борд, който осигурява външна и вътрешна стабилност на българския лев. Друга категория с високо класиране е свобода на международната търговия.

3. Развитие през годините и причини за прогреса

Икономическата свобода в България се повишава значително за последното десетилетие. Докато през 1995 г. България има оценка от 4.6 и е на 104-то място в света от 123 включени страни, то в най-новото издание на класацията България е с икономическа свобода от 6.8 и се класира на 68-мо място от 141 страни в света.

Фигура 4: Общ резултат на България

Източник: Икономическа свобода по света

Най-голямо подобрение България отбелязва в категориите стабилност на парите и свобода на международната търговия. Увеличението на стабилността на парите се дължи на въвеждането на валутен борд през 1997 г., което прекрати високата хиперинфлация и направи българския лев стабилен и конвертируема валута. Показателят за международната търговия се подобрява значително заради постепенното намаляване на митата, отварянето на външната търговия, членството в Световната търговска организация, сключването на регионални и двустранни споразумения за свободна търговия и влизането в Европейския съюз. Значимо подобрение има и в категорията за регулиране на кредита, труда и бизнеса – в резултат на реформите, проведени след голямата криза през 1996-1997 година.

Влошаване има единствено в категорията правна структура и сигурност на правото на собственост. И класацията за икономическа свобода по света потвърждава слабото представяне на България по този индикатор, подкрепяйки критиките към съдебната система в България.

4. Добри примери

Най-висока е икономическата свобода в Хонгконг – с оценка от 8.94. В топ 10 влизат още Сингапур, Нова Зеландия, Швейцария, Великобритания, Чили, Канада, Австралия, САЩ и Ирландия. На 11-то място в световната класация е Естония, която има най-добро класиране от източноевропейските страни. Най-висока икономическа свобода в Европейския съюз има Великобритания, следвана от Ирландия и Естония.

Класиране по индекса на икономическа свобода по света 2008

Най-свободни страни:

1. Хонгконг
2. Сингапур

3. Нова Зеландия
4. Швейцария
5. Великобритания
6. Чили
7. Канада
8. Австралия
9. САЩ
10. Ирландия
11. Естония

Най-малко свободни страни:

131. Руанда
133. Чад
134. Централна Африканска Република
134. Гвинеа-Бисау
136. Венецуела
137. Нигер
138. Република Конго
139. Мианмар
140. Ангола
141. Зимбабве

Топ 10 по икономическа свобода в ЕС

1. Великобритания
2. Ирландия
3. Естония
4. Дания
5. Финландия
6. Австрия
7. Холандия
8. Германия
9. Словакия
10. Люксембург

В класацията за икономическа свобода по света на института Фрейзър добри примери са Ирландия и Естония – страни, които са започнали от ниско ниво и въпреки това успяват постепенно да се наредят сред най-добрите в ЕС. Повече за реформите, извършени от тези страни, вижте в главата “Икономическа свобода”, която засяга класацията на фондация Херитидж и в. Уолстрийт джърнъл.

5. Препоръки за България

България е едва на 68-мо място в света и сред последните в ЕС по икономическа свобода. Страната следва да повиши значително икономическата си свобода, за да постигне по-добри икономически резултати. Това не е невъзможно, но изисква целенасочени реформи – най-вече в областите, по които България се справя относително слабо и получава слаби резултати.

Правна структура и сигурност на правото на собственост

България трябва да реформира съдебната система, за да постигне независимост и безпристрастност на съдилищата и съответно по-добра защита на правата на собственост и по-ефективно изпълнение на договорите.

Размер на правителството

За да повиши класирането си по отношение на размера на правителството, България трябва да приватизира държавните предприятия и да прехвърли по-голяма част от инвестициите в частния сектор. В допълнение, осигурителната тежест трябва да бъде намалена, както и държавните разходи.

Други мерки за увеличаване на икономическата свобода са свързани с намаляване на контролираните цени, ограничаване на бюрократичното и административно бреме върху бизнеса и опростяване на процедурите.

Институт за пазарна икономика

www.ime.bg

Мисията на ИПИ е да развива и защитава пазарните подходи за преодоляване на предизвикателствата, пред които гражданите на България и в региона са изправят. Тази мисия се преследва още от 1993 г., когато Институтът е официално регистриран като неправителствена организация.

Целите на ИПИ са да предоставя независима оценка и анализ на политиката на правителството, както и да служи като трибуна за обмяна на възгледи и мнения на икономисти и наблюдатели по различни въпроси.

ИПИ е носител на:

- ✓ **Златен ключ 2008** на Програма Достъп до Информация (ПДИ) за упоритото търсене на документи по реда на Закона за достъп до обществена информация
- ✓ **Неправителствена организация на годината 2007** на мрежата Stockholm Network за разпространението на идеите за свободен пазар и личен избор в Европа
- ✓ **Медия за 2007** на мрежата Stockholm Network за успешната работа на Института с медиите и популяризиране на идеите чрез различни информационни формати
- ✓ Награда **Темпълтън** за 2006 на фондация Атлас за дългогодишните си усилия и принос за поддържане на принципите на свободата и пазарната икономика
- ✓ **Специалната награда** за 2001 на Министерски съвет за цялостен принос в развитието на гражданското общество в България.

